

هه‌لویستی هنده‌ک وه‌لاتین نه‌وړوپی ژپه‌نابه‌رین کورد ل ئیرانی 1974-1977

فتاح محمد محمود و فرهاد محمد احمد

پشکا کارگری گه‌شتیاری، کولیژا ته‌کنیکی شه‌قلاره، زانکویا پولیته‌کنیکی هه‌ولیر، هه‌ریم کورستانی-عیراق

پشکا میژوو، کولیژا زانستین مروقیه‌تی، زانکویا دهوک، هه‌ریم کورستانی-عیراق

((میژوویا وه‌رگرتنا فه‌کولین: 23 تیرمه‌ه، 2023، میژوویا ره‌زامه‌ندیا به‌لافکرئی: 28 ته‌باخی، 2023))

پوخته

دوژا په‌نابه‌رین کورد، نه‌وا ل سالا دو‌ماهیږ ژ ژیږ شوره‌شا نه‌یلولئ و سالیږ دویدا سهره‌لدا، ئیک ژبه‌ربلافت‌رین رویدانان بوو لسره‌ ناستئ دوژا گه‌لئ کورد دناف ناه‌ندئ سیاسی و روژنامه‌قانی هه‌ریمی و جیهانی دا. نه‌ف رویدانه‌ پستی حکومتا عیراقئ ل ئادارا 1974 ئیک لایه‌نه یاسایا ئوتونومی راگه‌هاندی و سهرکردایه‌تیا شوره‌شی لسره‌ رازینه‌بووی، په‌یدابوو. له‌وا دووباره‌ شهری دناقه‌را سوپایئ عیراقئ و پشمه‌رگین شوره‌شی دا ده‌سپنکر، دنه‌جامدا نیزیکی (200) هزار کورد ل وولاتئ ئیرانی بوونه‌ په‌نابه‌ر. هژماره‌ک ژوان بریک کومسیونا په‌نابه‌ران یا سره‌ ب نه‌ته‌وئئ ئیک‌گرتیغه (UNHCR) پشمکشی مافئ په‌نابه‌رین ل وولاتین روژنافا کرن. نه‌ف فه‌کولینه‌ دئ لیگه‌ریانی لدور هه‌لویستی وه‌لاتین نه‌وړوپی به‌رامبه‌ر په‌نابه‌رین کورد ل ئیرانی که‌ت.

په‌یغین فه‌کرئ: کورد، شوره‌ش، په‌نابه‌ر، UNHCR، وه‌لاتین روژنافا

پیشه‌کی

دیتین. هه‌روه‌سا ب ده‌نگفه‌ هاتنا حکومتین وان وه‌لاتان به‌رامبه‌ر داخازین په‌نابه‌ران بو وه‌رگرتنا مافئ په‌نابه‌رین دئ هه‌لسه‌نگینین. گرنگیا قئ فه‌کولینئ، بیگومان لسره‌ شوره‌شین کوردا زورئ هاتیه‌ نقیسین به‌لئ فه‌ریژا وان کو مال خراب بوون و ئاواره‌بوونا هزاران په‌نابه‌رین کورد بوویه‌ کیمئ هاتیه‌ نقیسین. ره‌نگه‌ لقیږه‌ و ویراهه‌ لسره‌ قئ بابه‌تی هنده‌ک تشت هه‌بیت، به‌لئ هیشتا نه‌بووینه‌ جهن فه‌کولین و بابه‌تین زانستی، ژبه‌ره‌ندئ دقئ فه‌کولینئ دا گرنگی ب وان خالان دایه‌ یین هه‌تا نوکه‌ زور کیم لسره‌ هاتیه‌ زانین و نفسین.

نه‌فئ فه‌کولینئ پالپشتی دانایه‌ سهر میتوتا وه‌سفی یا میژووپی پشت به‌ستن ب سهرچاویږ ره‌سهن، ژوان هژماره‌کا به‌لگه‌نامین کومسیونا په‌نابه‌ران یا سره‌ ب نه‌ته‌وئئ ئیک‌گرتیغه (UNHCR) کو بو جارا ئیکئ یه‌ د فه‌کولینه‌کئ دا مفا ژئ به‌پته‌ وه‌رگرتن و تیپروته‌سه‌لین زور گرنگ لسره‌ په‌نابه‌رین کورد بگشتی یین تیدا هه‌ین، لئ ژبه‌ر ریکارین یاسایی گریږدایی کومسیونئ فایلین که‌سی و ناه‌روکان وان هه‌تا (75) سال لسره‌ دهر باز نه‌بن ریک پئ ناهیته‌دان به‌پته‌ به‌لافکرئ. هه‌روه‌سا به‌لگه‌نامین

دوژا په‌نابه‌رین کورد پستی راگه‌هاندنا یاسایا ئوتونومی ژلایئ حکومتا عیراقئ ل ئادارا 1974 سهره‌لدا، وژبه‌رکو نه‌ف پینگا‌قا حکومتئ هاقیتی یا ئیک لایه‌نه‌ بوو، له‌وا پارتی دیموکراتی کوردستان نه‌و یاسا ره‌تکر، نه‌ف چه‌نده‌ ژئ مینا دوباره‌ راگه‌هاندنا شهری بوو ژلایئ هه‌ردوو ئالیانقه‌. دنه‌جامئ شه‌رین به‌ره‌یی دناقه‌را سوپایئ عیراقئ و پشمه‌رگین شوره‌شی دا نیزیکی دوو سه‌د هزار کوردان ل ناوچین ژیر ده‌سته‌ه‌لاتا شوره‌شی ب دوو قوناغان ل وه‌لاتئ ئیرانی بوونه‌ په‌نابه‌ر.

ئارمانج ژنقیسینا قئ فه‌کولینئ نه‌وه‌ نه‌وان نه‌خوشی و کاره‌ساتین بسره‌ئ گه‌لئ کورد دوی قوناغا میژووپی دا هاتین بو نفسئ نه‌فرؤ دغه‌کولینه‌کا زانستی دا فه‌بگؤه‌یزین، ژبه‌رکو نه‌ف بابه‌ته‌ هیشتا نه‌که‌فتیه‌ به‌ر باس و فه‌کولینان له‌وما دیارکرنا هه‌لویستی وه‌لاتین نه‌وړوپی په‌ره‌یه‌کی دیبه‌ ژه‌ه‌لویستی وان به‌رامبه‌ر دوژا گه‌لئ کورد و نه‌وه‌هامه‌تی و دهرده‌سه‌ریږ دژبانا خو‌دا

ئیک: کورتیه‌ک لسه‌ر ئاواره‌بوونا کوردان بو ئیرانی 1975-1974

پشتی چوار سالین ئاشتی هه‌ر ژریکه‌فتنا 11 ئادارا 1970 هه‌تا 11 ئادارا 1974 بدوماهی هاتین حکومه‌تا عیراقی بیی زفرین و گوهدانا سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شا کوردی یاسایا ژماره (30) تاییه‌ت ب ئوتونومیا کوردستانا عیراقی لدویف باوه‌ریا خو راگه‌هاند تیدا بتنی هنده‌ک ده‌سته‌هلاتین کیم و سنوردار دانه کوردستان و ده‌سته‌هلاتا سه‌نته‌ری هه‌ر لده‌ستی خودا هپلا، هه‌روه‌سا گرنگترین ناوچین کوردستانا عیراقی وه‌کو که‌رکوک و خانه‌قین و شنگال ژ ده‌رقه‌ی سنور و هه‌ریم دانان و بتنی یازده رۆژ موله‌ت دانه سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی هه‌لوپه‌ستی خو لسه‌ر و یاسای دیا‌ریکه‌ن (K.D.P, Series No 2, June 1974: 45). ژلای خوه‌ه سه‌رکردایه‌تیا پارتی نه‌و یاسا ره‌تکر و ده‌مان ده‌ما راگه‌هاند کو نه‌ف یاسایه‌ لدویف خواستا کوردان نییه، نه‌ف ئیکه‌ ژ حکومه‌تی وه‌کو راگه‌هاندنا شه‌ری قه‌له‌م دا و ده‌ست ب ئابلوقه‌دانا ده‌قه‌رین ژیر ده‌سته‌هلاتا شوره‌شی کر، ده‌رامبه‌ردا پیله‌کا بکوم ژ خه‌لک وان ده‌قه‌رین ژیر کونترولا رژیمی قه‌ستا ده‌قه‌رین ژیر ده‌سته‌هلاتا شوره‌شی کرن و نه‌ف ئیکه‌ژی بو نه‌گه‌ری پیکه‌ته‌یا جفاکی یا ده‌قه‌رین نازادکری ژلای هژمار و جورایه‌تیا جفاکی به‌په‌ته‌ گورین، بو وینه (600) قوتابی و (30) ماموستایین زانکویا سلیمانیی باره‌گایی زانکوی قه‌گوه‌استنه‌ قه‌لادزی، (70) دکور و (150) نه‌ندازیار و (4200) ماموستا و (5250) پولیس و نه‌فسه‌رین کورد دگه‌ل (100000) هاوالاتیین کورد چوونه‌ ده‌قه‌رین نازادکری (K.D.P, Series No 2, June 1974: 45). نه‌ف ره‌وشه‌ بو نه‌گه‌ر قه‌یران مه‌زنتر بییت و کیمی د ئاقاهی و جه‌ین حه‌واندن و خوارن و ده‌رمان و بنگه‌هین ته‌ندروستی دا په‌یدا‌بییت، و ژبه‌ر که‌ش وه‌ه‌وایی سار نه‌خوشی دناف وی خه‌لکی دا سه‌ره‌لدان دنه‌نجامدا چه‌ندین که‌سان تاییه‌تی دانعه‌مر و زاروکان گیانی خو زده‌ستدان (The Times, 12 November 1974;) (SUNDAY TIMES, 30 March 1975).

وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا حکومه‌تا بریتانیا، گرنگیا قان ژیده‌ران نه‌وه‌ باس ل په‌یوه‌ندیا راسته‌وخو یا ده‌زگایی وی وولاتی ب شوره‌شا کوردی و رویدانین پشتی وی فه‌ دکه‌ن. ژسه‌رچاوین دی یین گرنگ هه‌روه‌سا مفا ژ رۆژنامه‌گه‌ریا بریتانی ژی تاییه‌ت رۆژناما (The Times) هاتیه‌ وه‌رگرتن، چونکه‌ په‌یامنی‌رین فی رۆژنامی دیده‌قانیین زور ژوان رویدانانه و بشپۆی راپورت به‌لاقه‌کرینه. دگه‌ل هژماره‌کا په‌رتوکین بیانی و کوردی تاییه‌ت بیره‌وه‌ریین که‌سی.

هه‌ژی گوتنی یه‌ نه‌ف فه‌کولینه لسه‌ر گریمانه‌یا وی ئیکه‌ هاتیه‌ دارشتن کو گه‌لی کورد پشتی قوناغه‌کا دریز ژخه‌باتا چه‌کداری دماوی شوره‌شا نه‌یلولی دا (1961-1975) لدوماهی بوونه‌ قوربانین به‌رزه‌وه‌ندیین ده‌وله‌تین هه‌ریمی و زله‌یزین وی ده‌می و توشی نه‌خۆشترین چاره‌نووس بوون، نه‌وژی ته‌سلیم بوون یان ملدان ب شه‌ره‌کی جینوسایدی و نه‌ه‌ه‌فسه‌نگ دگه‌ل رۆژما وی ده‌می کو رۆژما به‌عسی بوو یان ژی ئاواره‌بوون به‌ره‌ف چاره‌نقیسه‌کی نه‌دیار.

داکو نه‌ف بابته‌ باشتر به‌په‌ته‌ شلوقه‌کرن لسه‌ر پێشه‌کیه‌کی و سن به‌شان هاتیه‌ دابه‌شکرن، ده‌شی ئیکه‌ دا تیگه‌هه‌شتنه‌کا کورت لسه‌ر نه‌گه‌رین ئاواره‌ بوونا کوردان بو ئیرانی هاتینه‌ به‌حسکرن، ده‌شی دووی دا هه‌لوپه‌ستی حکومه‌ت و په‌رله‌مان و دام و ده‌زگاییین سیاسی و جفاکی سقیل یین بریتانیا وه‌کو ئیک ژ ده‌وله‌تین قورسیای و کاریگه‌ری لسه‌ر مه‌یدانا سیاسی یا ده‌قه‌ری و بتاییه‌تی عیراقی هاتیه‌ ته‌رخانکرن و هه‌ول هاتیه‌دان به‌رسفا وی پرسپاری فه‌ بیین کا نه‌ری بریتانیا چ هه‌لوپه‌ستی و کاریگه‌ری لسه‌ر شوره‌شا نه‌یلولی و په‌نابه‌رین وی دا هه‌بوو. هه‌روه‌سا ده‌شی سیین دا هه‌لوپه‌ستی وولاتین دی یین نه‌وروپی و رۆژناقایی به‌رامبه‌ر په‌نابه‌رین کورد ل ئیرانی تاییه‌تی پروسا دانا مافی په‌نابه‌ری ل وان وولاتان هاتیه‌ گه‌نگه‌شه‌کرن. لدوماهی گرنگترین ده‌رئه‌نجامین فی فه‌کولینی هاتینه‌ دیا‌رکرن.

زێده‌باری ئەقاهەنی هیزین حکومه‌تا عیراقی دەست ب هه‌وه‌کا له‌شکەری بۆ سەر ده‌قەرین بن ده‌سته‌هلاتا شوره‌شی کرن و بیی کو جودایی دناقبه‌را بنگه و باره‌گایین شوره‌شی و گوند و مالین هاو‌لاتیان بکه‌ن، ژبه‌رفی هه‌وا له‌شکەری کو لدویف به‌لگه‌نامه‌کا وه‌زاره‌تا ده‌رقه یا ئەمریکا دوو لسه‌ر سی (3\2) یا له‌شکەری عیراقی تپدا به‌شداربوون (FRUS, 6 September 1974, Document No: 77)، له‌شکەری شوره‌شگیرین کوردستانی نه‌چاربوون مل بده‌نه شه‌رین به‌ریی و ل ئەرد و ئەسمانا ریکێ لبه‌ره‌ف پیشه‌فه‌چوونا هیزین رژیمی قه‌ بگرن، به‌لێ ئەف هه‌وه بۆ ئەگه‌ر خه‌لکه‌کی زۆر گوندین خۆ به‌رده‌ن و به‌ره‌ف ده‌قەرین دویتر بچن و هژماره‌کا زۆر ژوان کو لدویف سه‌رچاوین به‌رده‌ست هه‌تا دوامه‌یا زستانا 1974 ژ (100000)⁽¹⁾ که‌سان دبوورین ل وولاتی ئیرانی بوونه په‌نا به‌ر. هه‌روه‌سا پشتی ریکه‌فتنا جه‌زائیر ل ئادارا 1975 ژ ئەنجامی شکه‌ستنا شوره‌شا کوردی نیژیکی (100000)⁽²⁾ که‌سین دی ب چه‌کدار و خه‌لکی سقیل دگه‌ل سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی ئاواره‌ی ئیرانی بوون (م. ا. ک. م. ایران، 14\6\1354، شماره‌ سند: 0088-264-023965).

ده‌زگایین فه‌رمی و نه‌ فه‌رمیقه، ژوان ده‌زگا و که‌س و لایه‌نان بۆ وینه په‌رله‌مانته‌ر تام دالیال (Tam Dalyell) ل 15 کانونا ئیکتی 1974 دنامه‌کی دا بۆ حکومه‌تا وولاتی خو هه‌لویستی خوژی دئیکه‌تته سهر هه‌لویستی یان مه‌کدونالی (Iain McDonald) سه‌روکی ریکخراوا (War on Want)⁽³⁾ کو داخاز کرپوو حکومه‌تا بریتانیا هیزا خویا دبلوماسی بکاربیینت دگه‌ل حکومه‌تا تورکیا داکو سنورێ خو به‌رامبه‌ر په‌نا به‌رین کورد قه‌که‌ت، لێ دبه‌رسفی دا وه‌زاره‌تا نافخو بێ ناگه‌هیا خو ژده‌نگو باسین گرتنا سنوری دیاردکه‌ت و ئاماژه‌ دکه‌ت ژێ کو "هه‌رچه‌ند ئەگه‌ر بووچوونه‌کا گشتی ژێ دناف خه‌لکی بریتانیا سه‌باره‌ت کپشه‌کا ده‌ره‌کی سه‌ره‌لبه‌ت، لێ حکومه‌تا بریتانیا دچه‌ندین بوونه‌یاندا راگه‌هاندیه‌ کو مایتیکرنی دکاروبارین هاو‌لاتیین ده‌ولاتین دی دا ناکه‌ت، چونکه‌ دی بیته‌ ئەگه‌ری تیکچوونا په‌یوه‌ندیین وه‌لاتن مه‌ دگه‌ل حکومه‌تین وان وه‌لاتان" (FCO 8/2309, 19 December 1974, Document No: 137). هه‌رچاوا بیت چ به‌لگه‌نامه‌ بده‌ست مه‌ نه‌که‌فتن کو به‌سه‌لمینن حکومه‌تا بریتانیا به‌شه‌ک بیت ل دارپژهر و پلاندانه‌رین ریکه‌فتنا جه‌زائیر، به‌لێ سه‌ره‌رای ئەو کاره‌ساتین ژبه‌ر وی ریکه‌فتنی به‌سه‌ر کوردان دا هاتین، ژبۆ بدوماهی ئینانا کپشین دناقبه‌را هه‌ردوو ده‌وله‌تین جیران عیراق و ئیرانی خوشحالییا خو قه‌نه‌شارت، بۆ وینه پشتی کیمتر ژدوو هه‌فتیان ل 14 ی ئادارا 1975 به‌رپرسی به‌شی رۆژه‌هلاتا ناڤین ل وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا بریتانیا أ.ت. م. لوکاس (A. T. M. Lucas) دنامه‌یه‌کی دا بۆ بالیوزخانا وولاتی خۆ ل به‌غدا دیاردکه‌ت "کو حکومه‌تا بریتانیا لده‌مه‌کی نیژیک دی هه‌لویستی خۆ راگه‌هینیت و هه‌رچه‌ند چاقه‌ری ژێ دکه‌ت کو دی کاره‌ساتین مروقی ژلایی حکومه‌تا عیراقی به‌سه‌ر کوردان دا هین، لێ دی پیشوازیی ل وی ریکه‌فتنی که‌ت، چونکه‌ ب دیتنا وان پشتی شاه و سه‌دام ریکه‌فتی زۆرا ب زه‌حمه‌ته‌ لسه‌ر تشته‌کی نه‌به‌رکه‌فتی کو کوردن ده‌وله‌ت دۆژمانیه‌تیا ئیکدی بکه‌ن" (FCO, 8/2536, 15 May 1975, Document No: 85). به‌لێ وه‌سا ده‌رچوو وه‌کی پیشبینی لێ ده‌اته‌کرن، دنامه‌کی دا ل گۆلانا 1975 په‌فقداره‌کی سه‌روک وه‌زیران کو وه‌کو وه‌لامدانه‌ک بوو بۆ

زێده‌باری ئەقاهەنی هیزین حکومه‌تا عیراقی دەست ب هه‌وه‌کا له‌شکەری بۆ سەر ده‌قەرین بن ده‌سته‌هلاتا شوره‌شی کرن و بیی کو جودایی دناقبه‌را بنگه و باره‌گایین شوره‌شی و گوند و مالین هاو‌لاتیان بکه‌ن، ژبه‌رفی هه‌وا له‌شکەری کو لدویف به‌لگه‌نامه‌کا وه‌زاره‌تا ده‌رقه یا ئەمریکا دوو لسه‌ر سی (3\2) یا له‌شکەری عیراقی تپدا به‌شداربوون (FRUS, 6 September 1974, Document No: 77)، له‌شکەری شوره‌شگیرین کوردستانی نه‌چاربوون مل بده‌نه شه‌رین به‌ریی و ل ئەرد و ئەسمانا ریکێ لبه‌ره‌ف پیشه‌فه‌چوونا هیزین رژیمی قه‌ بگرن، به‌لێ ئەف هه‌وه بۆ ئەگه‌ر خه‌لکه‌کی زۆر گوندین خۆ به‌رده‌ن و به‌ره‌ف ده‌قەرین دویتر بچن و هژماره‌کا زۆر ژوان کو لدویف سه‌رچاوین به‌رده‌ست هه‌تا دوامه‌یا زستانا 1974 ژ (100000)⁽¹⁾ که‌سان دبوورین ل وولاتی ئیرانی بوونه په‌نا به‌ر. هه‌روه‌سا پشتی ریکه‌فتنا جه‌زائیر ل ئادارا 1975 ژ ئەنجامی شکه‌ستنا شوره‌شا کوردی نیژیکی (100000)⁽²⁾ که‌سین دی ب چه‌کدار و خه‌لکی سقیل دگه‌ل سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی ئاواره‌ی ئیرانی بوون (م. ا. ک. م. ایران، 14\6\1354، شماره‌ سند: 0088-264-023965).

دوو: هه‌لویستی شاهنشینا بریتانیا

حکومه‌تا بریتانیا به‌رده‌وام بچاڤی به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ به‌ری خودایه‌ پرسا کوردی ل عیراقی، هاوکیشین وی پرسنی دگه‌ل به‌رژه‌وه‌ندیین خو لیکدانه‌قه، ئانکو بدیتنا وی بزوتنه‌وا چه‌کداری یا کورد ل کوردستانا عیراقی مه‌ترسییه‌ لسه‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین بریتانیا ل که‌رتی ووژا قی وه‌لاتی، به‌لێ هه‌بوونا شوره‌شا کوردی زوربه‌ی سوپایی عیراقی ل باکوری یی مژوو‌یلکری و ئەگه‌ر ئەو شوره‌ش بدوماهی هات حکومه‌تا عیراقی ژلایی له‌شکەری قه‌ دی به‌یژ که‌قیت و ره‌نگه‌ بیته‌ مه‌ترسی لسه‌ر که‌نداهی و هه‌ردوو ده‌وله‌تین ئیرانی و ئیسرائیلی (هه‌زاری، 2016: 61-62). هه‌ژی گوتنی یه‌ دگه‌ل سه‌ره‌هلانا قه‌یرانا ده‌ربازبوونا په‌نا به‌رین کورد بۆ وه‌لاتین جیران وه‌کی ئیرانی و تورکیا ل پایزا 1974 کپشا په‌نا به‌رین کورد گه‌هشته‌ لایه‌ن جودا ژده‌وله‌تا بریتانیا ب دام و

بەلێ ژلایه‌کی دێقه بەرده‌وام هەندەك ئەندام پەرله‌مان و روژنامه‌شان و رێکخراوێن مافی مروقی دویچوونا دەرئەنجامین وێ رێکەفتنی تایبەتی ژلای مروقی قە لەسەر گەلێ کورد دکر. بۆ وێنه شانده‌کێ بریتانی کو نوینەراتی رێکخراوا هەوارهاتنی یا روژئاقای دکر لده‌می راگه‌هاندنا رێکەفتنا جه‌زائیرێ ل ده‌قەرێن کوردی بوو و ئەو کاره‌سات ب چاڤین خو دیت بوون، له‌وما ل ئادارا 1975 دیداشته‌کێ دا بناڤی (بریتانیا و کیشا کوردی) داخوای ژحکومه‌تا وولاتی خو دکەن ده‌ه‌وارا کوردان به‌ین و گفاشته‌نی لەسەر عیراقی و ئیرانی بکەن لیووورینی درێژبکەن داکو ئەوکه‌سین مه‌ترسی لەسەر ژبانا وان هەمی دەرڤه‌ت هەبیت ل وێ ده‌قەرێ دەرپاز بین (Stathatos and others, The Times, Wednesday, 26 Mar 1975).

هه‌روه‌سا ژلای خوڤه ئەندامین پەرله‌مانی کو زیدەتر دۆپاتی لەسەر لایه‌نی مروقی یێ قی کیشی دکر لەسەر هەول و گوشارین خو دبه‌رده‌وام بوون، پێخه‌مه‌ت هەندەك ژوان ئیش و ئازارین بسەر کورداندا هاتی چ ل نافخویا عیراقی یان دکه‌مپین په‌نابه‌راندا کیم بکەن، هەندەك ژوانا شیاووون بریکین نه‌په‌نی به‌ری هەنگی خو بگه‌هینه ده‌قەرین شهر تیدا و چاڤ پیکه‌فتنی دگەل مه‌لا مسته‌فا بارزانی بکەن ژوان ژێ ئەندامی پەرله‌مانی (ئیان سپراوت) کو پاشی نامه‌کێ بۆ وه‌زیرێ ده‌رقه یێ وولاتی خو (ده‌یفید ئینالز) لدور ره‌وشا کوردان دهنیپیت و تیدا ئاماژه دکەت کو حکومه‌تا عیراقی ب چه‌کین پێشکه‌فتی یین سوڤیه‌تی یا کوردا ژناف دبه‌ت و ئەو شه‌رێ ده‌پته‌کر زورێ دراندانه‌یه و پیویسته حکومه‌تا بریتانیا وجفاکێ نافده‌وله‌تی هه‌لوپست هه‌بیت، و وه‌کو ره‌نگه‌فدانه‌ک بۆ هه‌لوپستی فه‌رمی یین حکومه‌تا وولاتی خو پرسیار دکەت "ما که‌نگی ئیباده‌رکرن و جینوسایدکرنا نه‌ته‌وه‌کێ کیشه‌یه‌کا نافخویب یه" (حبیب، 2017: 72).

هه‌روه‌سا سپراوت په‌یامه‌کا بارزانی بۆ به‌رپرسی بێلندین وه‌لاتی خو دبه‌ت کو چوار داخوایین سه‌ره‌کی تیدا بوون، دوو ژوان گریدایی په‌نابه‌ران بوون، ئەوژی داخاز کربوو بریتانیا گوشاره‌کا دبلوماسی پێخته سه‌ر تورکیا بۆ شه‌رکرن ده‌رگه‌هین سنوری پێخه‌مه‌ت گه‌هاندنا هاریکارین مروقی و کومسیونا بلندا په‌نابه‌ران ژێ هان بدەت

هیرن م. کوپ (Herrn M Kop) ئیک ژوان که‌سایه‌تیین دریکا بالیوزخانا بریتانیا ل ئەلمانیا داخوایا به‌ه‌وارقه چوونا په‌نابه‌رین کورد کری دبیزیت "حکومه‌تا بریتانیا ژێ هه‌ر وه‌کو هه‌وه گرنگی ب لایه‌نی مروقی یێ قی کیشی دده‌ت، به‌لێ ئەم باوه‌رناکه‌ین کو هێچ کاره‌کێ مه‌ مفايه‌ک هه‌بیت" هه‌روه‌سا دبرگا دووی دا دیاردکەت کو "حکومه‌تا بریتانیا پێشوای ی ل ریکه‌فتنا دناڤه‌را عیراقی و ئیرانی دا کری کو بوویه ئەگه‌رێ بدوماهی هاتنا کیشین دناڤه‌را هه‌ردوو وولاتاندا" (FCO 8/2536, 16 May 1975, Document No: 214).

پشتی هەنگی حکومه‌تا بریتانیا ئامۆزگارین ل نوینه‌رایه‌تی و ده‌زگایین خو یین فه‌رمی دکەت کو دهمی سه‌ره‌ده‌ری دگەل وێ کیشی دکەن هه‌ستیاریا حکومه‌تا عیراقی ل به‌رچاڤ وه‌رېگرن، و پێخه‌مه‌ت پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندیین خو دگەل وی وولاتی پیتقی یه "میشکی دگەل دلی بکار بینن". ژبو قی یه‌کێ به‌رپرسی به‌شی روژه‌هلاتا ناڤین ل وه‌زاره‌تا ده‌رقه یا وی وولاتی ل دوو نامین جودا دا کو ب دوو هه‌لکه‌فتین جودا هه‌نارتینه بۆ هه‌ر ئیک بالیوزی وولاتی خو ل به‌غدا و ئەندامه‌کێ پەرله‌مانی وولاتی خو دویاتی لەسەر ئیک گوتاریا ده‌زگایین وی وولاتی دکەت ئەوژی بریارا کابینا حکومه‌تی یه کو ببینن "ئەف کیشه‌ کیشه‌یا عیراقیایه" (FCO 8/2536, 16 May 1975, Document No: 214). بۆ وێنه ئەندامه‌کێ پەرله‌مانی بناڤی گوڤونی روڤیرتز (Lord Goronwy Roberts) کو لهر بوو ل دیه‌پته‌کێ لەسەر روژه‌هلاتا ناڤین به‌شداربیت و چاڤه‌رێ ده‌اته‌کرن پرسیار لەسەر کیشا کوردی ژێ به‌پنه‌کر، له‌وما داکو به‌رسقه‌کا فه‌رمی هه‌بیت پشکا ناڤیری ئەف وه‌لامه‌ دنامه‌کێ دا بۆ هه‌نارتبوو و دبیزته ناڤیری، بیژه "حکومه‌تا شاهینشاه یا ناگه‌هداره لەسەر ئەوێ ره‌وشا نه‌خازراو ل عیراقی، به‌لێ پا شولا مه‌ نیه کو لایه‌نین باش و خراب یین قی ئاریشی دیاربه‌کین، چونکه ئەفه کیشه یا تایبته عیراقی قه و ئەم دناگه‌هدار نینه کو لدورێ سه‌د هزار په‌نابه‌رین کورد یین دهرپازی سنورێ ئیرانی بووین کو ب باشتترین شیوه ژلای کومه‌لا روژ و شیر یا ئیرانی چاڤدیریا وان یا هاتیه‌کر" (FCO 8/2309, 12 December 1974, Document No: not known).

سنورئ توركي هاريكارييت (FCO 8/2535, 17 March) سنورئ پهرله مانتهران لفي ئاستي نوراوهستان، بهلكو (1975, Document No: 46).

ههولين پهرله مانتهران لفي ئاستي نوراوهستان، بهلكو پيخه مهت ژنيڤيڤه دويچوونا پرسا كوردى و بتايه تي په نابهران بكن. ل نيسانا 1975 ريڤخراوهك بناڤي كومه لا دوستايه تي يا بریتانی- كوردى دروستكرن و بهرده وام راپورت لسهر رهوشا كوردان ددانه دام و دهزگايين فهرمى و ميديايي يين وولاتئ خو⁽⁵⁾. ئه وئ رهوشى كار گه يانده وئ چهندي هندهك پهرله مانتهران بریتانی ب ناشكرايي داخازئ ژ حكومه تا وولاتئ خو بكن دان ب وئ ريڤهفتني نهكته و كار لسهر ههلوه شاندا وئ بكهت، چونكه ب ديتنا وان ئه و ريڤهفتن لسهر كه دا مافي گه لي كورد هاتيه ئيمزاکرن و كاره سات بو قى گه لي بدويڤ خودا ئينانه، ژوان پهرله مانتهران پام گوڤيلد و ئيان كريس ت دنامه كا فهرميدا بو وهزاره تا دهرفه سه ره راي رهخنئ ل ههلويس تئ حكومه تا وولاتئ خو بهرامبه ر كوردان دگرن و وئ داخازين ئي دكهن(مراد و حسين، 2017: 613). به لي به رسفا حكومه تا بریتانی ههروهك يا بهرئ بوو و هه مان ههلويس ت بوو، ئه و ئي "مه هيچ په يوه نديهك ب بابه تيفه نيبه و مايتيكرنا مه هيچ تشته كي به رف باشر ناگوريت، بهلكو دئ په يوه نديين مه گه ل ههردوو حكومه تين توركي و عيراقى ئالوزكه ت" (FCO 8/2535, 17 March 1975, Document No: 46). سه ره راي بي ههلويس تيا حكومه تا بریتانی لدور پرسا په نابهرين كورد، به لي دناڤ ئه ندامين پهرله ماني و ريڤخراوين مافي مرؤڤي بهرده وام ئه و دنگ بلند دبوون كو بریتانی ههلويس تئ روون و ئه رينى بهرامبه ر فان په نابهران ههبيت، وهكي پهرله مانتار راسل جونسون (Russell Johnston)⁽⁶⁾ كو ديداشته كا فهرميدا داخازئ ژ حكومه تا وولاتئ خو دكته كاره كي بو فان په نابهران بكهت، چونكه هژماره كا زور ژوان ريكا باليوزخانا وئ ل ته هرا داخوازا مافي په نابهرين ل بریتانی كرويو. هه رچهنده وه زيرئ نافخو ژبو وئ گوشارا پهرله مانتهر و ريڤخراوين مافي مروڤي فه لسهر وان هه ي كيم بكهت ل 21 ي گولانا 1975 ل پهرله ماني راگه هاند بوو كو دئ به شهك ژوان كوردان وهكو په نابهر وهرگرين (زايد، 2023: 2297).

دهه وارا هزاران په نابهرين كوردقه بهين (FCO 8/2535, 17 January 1975, Document No: 34)⁽⁴⁾.

به لي دياربوو رهوشا په نابهرين كورد روژ بو روژي خرابتر ليدهات، تايهت ئه وئ يشكا ل دهقرا بادينان قه سنا سنورئ توركي كرى، له وما ژلاين ريڤخراو و روژنامه فان و پهرله مانتهران بریتانی فه دويچوونا رهوشا وان دهاته كرن و گفاشتن لسهر حكومه تا وولاتئ خو دكرن كو پئ داجوونئ دسياسه تا خويا "مايتي نه كرن" دا بكهت و رولئ خو وهكو وولاتهك خودان هپزه كا ديلوماسي يا كاريگه ر بگيريت، ژوان داخازيان ئي په ياما ليزلي كيركيلي (Leslie Kirkley) سه روكي كونگرئ هه ميشه يي يين بریتانی بو هاريكاري په نابهران ل كانونا دووئ 1975 داخوازي دكته بریتانيا و هه قه يمانين وئ يين ئه وروپي توركي وهكو ئه ندامه كا ريڤخراوا مافي مروڤي هانبدن دكو سنورين خو بهرامبه ر گه هاندا هاريكاريين سه ره تايي وهكو كه ل و په لين پزيشكي و خوارئ بو په نابهرين دورپيچ دايبئ قه كته، چونكه ب ديتنا وي قه كرنا ده رگه هين سنوري يين توركي دئ كاره ساتين مروڤي يين وان په نابهران بدوماهي ئينيت (Kirkley, The Times, 24 January 1975).

ههروه سا پهرله مانتارين بریتانيا مينا ئيان كريس ت و خانم پام كوڤيلد (Miss Pam Coffield و I . Crist) هه ولدان حكومه تا وولاتئ خو رازي بكن پشتگيريا ئه ندامبوونا شانده كي كوردى ل كونفرانسئ دووئ يي نافده وله تي ل جنيف لژير درؤشمئ (ياسايا هاريكاريين مرؤڤي ل ناكوڤيڤين چه كداری دا) بكن دكو كپشا په نابهرين كورد باس بكن كو لهر بوو دناقه را شوات - نيسانا 1975 بهيته ئه نجامدان، لي دبه رسفا خودا بو وئ نامئ حكومه تا بریتانيا ئه و داخوازي ره تکر بييانوويا وئ چهندي كو دهنگدان بو ئه ندامين نوي ناهيته كرن، هه رچهنده هندهك ژ ئه ندامين وي كونگره ي بناڤي بزوتته وئ رزگاربخوازي يين وولاتان به شداربوون (FCO 8/3394, 7 April 1975, Document No: 115).

زنده باري وئ پهرله مانتار وليه مولى (William Moly) ئي ل 17 ي ئادارا 1975 وهزاره تا دهرفه يا وولاتئ خو هان ددهت دچاره سه كرنا پرسا په نابهرين كورد لسهر

پروسا پێشکێشکرنا مافی پەنابەرین ل وان وولاتان") IRN.KURDS, 17 August 1975, Document No: 158a).
 ناما سەروکی کومسیونا بلندا پەنابەران درێکا نوینەراتیایا بریتانیا لقی ریکخراوی بۆ حکومەتا وی وەلاتی ھاەتە ھنارتن و ل دەمی وەرگرتنا وی کیفن برونس (Mr. Kiven Bruns) بەرپرسی پەییوەندیان ل نوینەراتیایا بریتانیا دیاردکەت "کو ئەف کیشە ل پەرلەمانی مە ب ئامادەبوونا وەزیری نافخو ھاتیە گەنگەشەکران و حکومەتا بریتانیا بریارا دا ی ئەو حالەتین تاکەکەسی کو پەییوەندی دگەل ھاولاتیین بریتانی ھەین یان سپونسەر ھەین وەرگریت، بەلی ژبەر بلندبوونا ئاستی بیکاری و ئەو سەربۇرا نەخوش یا حکومەتا بریتانیا دگەل پەنابەرین وەلاتی شیلی ھە ی ئەز باوەر ناکەم بەرسقەکا گەرمو گۆر بۆ وەرگرتنا ب کوم یا پەنابەرین کورد ھەبیت" (IRN. KURDS, 2 September 1975, Document No: 170).

ھەرھەسا ل کومبوونین ئەنجومەتی ریکخراوین بریتانی بۆ ھاریکاریکرنا پەنابەران (SCBOAR) کو ب رەنگەکی خۆلی دەھاتەگیان پراسا پەنابەرین کورد بابەتی بەردەوامی وان کومبوونان بوو، بۆ وینە ل کونفرانسی شواتا 1976⁽⁸⁾ کو تیدا ژبلی ھەر ئیک ژ نوینەر کوردا ل ئەوروپا و نوینەر پارتی، نوینەرین چەند ریکخراوین خودان رۆل و کاریگەر ئامادەبوون وەکی خاچا سورا بریتانی (British Red Cross) و ریکخراوا ھاریکاریان یا کریستیانی (Christian Aid) و کومەلا دوستایەتیا بریتانی- کوردی و ریکخراوا (War on Want) و زانکویا جیھان (WUS) و نوینەرین بریتانیا ل (UNHCR) دگەل چەندین دەزگایین دی یین گریڤادی دق بوارە ی دا، دق دیداری دا چەندین بریار و پێشنیار ھاەتەدان، ئیک ژ وان دگەل وەزارەتا نافخو بئاخف کانئ بووچی دگەل دەزگا و کەسایەتیین سپونسەری و پشەقانی ئینانا پەنابەرین کورد دکن پیرابوون⁽⁹⁾ گرتینەبەر و لیپرسین دگەل وان ھاتیەکران کو ئیک ژوان (ئیان مەکدونال) بەشداری قی کومبوون و سەروکی ریکخراوا (War on Want) بوو (ھەژاری، 2016: 216). ژلای خوقە جیگەر ھیدلەر (Jeager Hiedler) ژنوینەراتیایا بریتانیا ل کومسیونا

لێ دراستی دا ئەف گوتنە نەبوو کریار ھەتا سەدرەدین ئاغاخان (Saddrudin Aga Khan) ⁽⁷⁾ سەروکی کومسیونا بلندا پەنابەران (UNHCR) ل 22 ی تەباخا 1975 نامەکی بۆ دەو وەلاتین رۆژئاڤای ژبو وەرگرتنا بەشەکی پەنابەرین کورد ل ئیرانی دھنیریت ژوان ژ (ئوسترالیا، نەمسا، کەنەدا، دانیمارک، کومارا فیدرالی یا ئەلمانیا (ئەلمانیا رۆژئاڤا)، ھولەندا، سوید، سویسرا، بریتانیا و ئەمریکا)، ئاغاخان د بەشەکی ناما خۆدا خودا گوتبوو "جھن شانازی یە ئەز بارودۆخی ھژمارەکا کوردین عیراقتی ئەوین ل بەر رەوشا دەقەری ھاتیە ئیرانی بۆ ھەو وەروانە بکەم، ئەف کەسین ھەنی نەشین بزقنە وولاتی خۆ و نەقیت ژ ب ئیکجاری ل ئیرانی ئاکنجی بین، ھژمارا وان (880) دوسپەنە و سەرجمە وان ھەمیان دبنە (1400) کەس، و زۆریە وان زەلامین گەنجن یین سەلتە دگەل ھژمارەکا کیم یین خیزاندار، ئەف کەسە زۆریە وان مروقین خویندەوار و خودان باوەرنامین دانپیدان کرینەدبوارئ چاندنی، ئەندازیاری، ئەلیکترونی، نوژداری و زانستین کومەلایەتی. ئەوان دقیت شیانین خویین زانستی یین کو ھەتا نوکە بدەستقە ئینای یان ژ کول پاشە رۆژئ بریکا خواندنی بەرەف پێشقەدەن برەنگەکی ھەژی بکاریین داکو ژبانەکا شایستە بۆ خو و کەس و کارین خو دابین بکەن و خزمەتا وان وەلاتان ژ بکەن یین ئەوان وەرەدگرن" (IRN.KURDS, 22 August 1975, Document No: 168). ھەژی گوتنی یە ناما ئاخان وەلامدانەقا نامەکا مەلا مستەفا بارزانی بوو کول 17 ی تەباخا ھەمان سال بۆ مەرەما پشەقانیکرنا داخواریین پەنابەرین کورد ل ئیرانی ھنارتبوو، دناما وی دا ھاوتبوو "بەری چەند مەھەکان مە پەییوەندی یا ب چەند حکومەتائفە کری پێخەمەت ھژمارەکا قوتابی و دەرچووی و کەسین پروفیشنال یین مە وەکو پەنابەر ل ھندەک وولاتین دی بەینە وەرگرتن، داکو بشین بۆخو کارەکی پەیدا بکەن یان بەردەوامی بەدەنە خواندنا خۆ و پاشەرۆژەکی بوخۆ دابمەزرین"، ھەرھەسا دیڤژیت "نەم ھەست دکەین کو (UNHCR) باشترین ئامرازە ھاریکاریا خەلکی مە بکەت و ل شوینا وان پەییوەندی ب حکومەتا نەمسا و حکومەتین دی یین رۆژئاڤایی قە بکەت بۆ دەسپیکرنا

چونکه ب دیتنا وان دئ کاربگه‌ری لسه‌ر په‌یوه‌ندیین وان دگه‌ل حکومه‌تا عیراقتی یا زه‌نگین ب نه‌فتنی کەت، و بۆ خوقه‌دزین ژه‌هر به‌ربرسیاریه‌کا مروفی و یاسایی دارژه‌ریین راپورتی دابوو دیارکرن کو بیژنه‌ ئه‌وان پروفیسور و ئەندام په‌رله‌مان و ریکخراوین وئ داخوایین دکن کو هاریکاریین مه‌ لسه‌ر ناستی "حکومه‌ت بۆ حکومه‌تی یه‌" و هه‌تا نوکه حکومه‌تا عیراقتی هه‌چ داخوایه‌کا لوی جوهری له‌ نه‌کریه‌ و هه‌ر جوهره هاریکاریه‌ک بیی ره‌زامه‌ندی عیراقتی بۆ قوتابیین کورد دئ چیته‌ دچارچوو‌هه‌کئ نه‌ یاسایی دا (NBR 245/3, 10 June 1976, Document No:25). لژیرونه‌یا قئ دیدئ پشکا په‌روه‌رده و زانست ل وه‌زاره‌تا نافه‌ری ل حوزه‌یرانا 1976 دنه‌کئ دا بۆ وان که‌سایه‌تی و لایه‌نان دیارده‌کەت کو لده‌می نوکه‌دا هه‌چ بره‌ پاره‌یه‌ک بۆ قوتابیین کورد ناهه‌تته‌ ته‌رخانکرن و ئامۆزگاریا ئی لئ دکه‌ت کو له‌جه‌ی چاهه‌رییا هاوکاریین حکومه‌تی بن، باشتر ئه‌وه‌ داخازا هاریکاریی ل ریکخراو و ده‌زگایین په‌روه‌رده‌یی یین سه‌ربه‌خو بکه‌ن (NBR 245/3, 10 June 1976, Document No: 26).

به‌لئ ئەف که‌سایه‌تی و ریکخراوه‌ به‌رده‌وامبوون لسه‌ر لیدانا هه‌می ده‌رگه‌هان و قه‌دیتنا که‌نالین جودا پیخه‌مه‌ت هاریکارییا پیشکیشی ئه‌وان په‌نابه‌ران بکه‌ن، ژبو قئ ئیکئ (کینیس لی) سه‌روکئ کومه‌لا دوستایه‌تیا بریتانی- کوردی و جیگرئ سه‌روکئ ئه‌نجومه‌نی ریکخراوین بریتانی بۆ هاریکاریکرن په‌نابه‌ران (SCBOAR) گه‌شته‌کا ده‌ ره‌ژی ل هه‌فینا 1976 بۆ ئیرانی ئه‌نجامدا و سه‌رده‌انا چه‌ندین که‌مپین په‌نابه‌ران کر و دگه‌ل لایه‌نین په‌یوه‌ندی‌دار وه‌کو پارتی دیموکرات و بایوزخانا بریتانی ل ته‌هران و کومسیونا په‌نابه‌ران کومبوو پیخه‌مه‌ت ژنیزیکه‌ ره‌وشا په‌نابه‌ریین کورد به‌ه‌سه‌نگینیت و که‌ناله‌کئ راسته‌وخو دگه‌ل وان قه‌که‌ت (هه‌زاری، 2016: 280). پشتی ژ ئیرانی زه‌فریه‌ه‌ژی کینس لی ژبو هه‌مان مه‌ره‌م سه‌رده‌انا وه‌زاره‌تا ناخو دکه‌ت و چاف ب ئەلیکسی (Mr. Alex) جیگرئ وه‌زیری ده‌رقه‌ژی دکه‌فیت کو سه‌رده‌ان ل هه‌مان وه‌زاره‌ت بوو، لی (Lee) کو وی ژ ده‌مان ده‌مدا ناقتی خو وه‌کو سپونسه‌ری وه‌رگرتنا په‌نابه‌ریین کورد نفیسی بوو، وئ

په‌نابه‌ران ب به‌شدارین دیداری رادگه‌هینیت کو "بگۆیره‌ی یاسایی به‌رده‌ست حکومه‌ت نه‌شیت مافی په‌نابه‌ریی ده‌ته‌ چ که‌سان لده‌رقه‌ی سنورئ بریتانیا، بقی ره‌نگی ئه‌و په‌نابه‌ریین کوردین ل ئیرانی نه‌شین مافی په‌نابه‌ریی ل بریتانیا وه‌ریگرن" (هه‌زاری، 2016: 216). لی ژبو قه‌دیتنا ده‌رچه‌یه‌کئ نافه‌ری پیشیار دکه‌ت کو ئه‌و خه‌ک دریکا ئوفیسا کوچ و کوچه‌ریی بلا داخوای بکه‌ن ریک ب وان به‌یته‌دان به‌ینه‌ بریتانیا ئه‌وژی ده‌بیت قوتابی بن و ژبو خواندنئ به‌ینه‌ بریتانیا، به‌لئ دقیت ئوفه‌ریین زانکویین هه‌بن، یان ژ کریکار بن و به‌لگه‌نامه‌کا دامه‌زراندنئ لسه‌ر کاره‌کئ ل بریتانیا هه‌بیت، یان ژ که‌سائین پاره‌دار بن و پالپشتین لسه‌ر خوبه‌کن (هه‌زاری، 2016: 216). ره‌نگه‌ مه‌ره‌م یی وه‌به‌ره‌ینه‌ربن کو دوی ده‌میدا هه‌بوونا قئ ده‌سته‌بژاری دناف په‌نابه‌ران دا یا بزه‌حمه‌ت بوو. هه‌روه‌سا ده‌زگای زانکویا جیهان بریاردا (50) کورسیین خواندنا بلند دبواریین جیاوازا بۆ قوتابیین کورد یین دناف که‌مپین ئیرانی دا دگه‌ل خه‌رجیین خواندن و مانه‌قا وان ژبو هه‌ر قوتابییه‌کئ کو سالانه‌ دبوونه (1420) پاوه‌ند و سه‌رجه‌می هه‌میان دبوونه (71000) پاوه‌ند دابین بکه‌ت، به‌شدارین کونفرانسی ژو وه‌کو هاریکاریه‌کا مروفی ئه‌وی پاره‌ی بریکین جودا کوم بکه‌ن، بۆ وینه‌ هه‌ندک ژ وان ریکخراوین کومه‌کین دارایی به‌خشین یان بریاردای کار لسه‌ر بکه‌ن ریکخراوا هاریکاریا یا کریستیانی (Christian Aid) و ریکخراوا پاراستنا زاروکان (Save the Children Fund) (10) و ریکخراوا ئوکسفام (Oxfam) (11) یا خیرخوازی بوون، کو ئەقا دوماهین بننی (5000) پاوه‌ند به‌خشین (هه‌زاری، 2016: 220-225).

ژبو ته‌مامکرن کۆمئ پیویست یی وی پاره‌ی زانکویا نافه‌ری ل هه‌فینا 1976 داخوای ژوه‌زاره‌تا په‌ره‌پیدانا ده‌رقه‌ یا حکومه‌تا بریتانیا کریوو (25000) پاوه‌ندا بۆ به‌رنامئ وان یی هاریکاریکرن په‌نابه‌ریین کورد ببه‌خشیت، لی د ره‌شنوسی وئ راپورتا به‌شی ره‌هه‌لاتا نافه‌راست به‌ینی بۆ وه‌زاره‌تا نافه‌ری هنارتی دبرگا (7) دا ئامازه کریوو" وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ و کوموونویلس ب توندی دئ هه‌ر بره‌پاره‌کئ یه‌ کو به‌یته‌ به‌خشین بۆ قوتابیین کورد" (NBR 245/3, 10 June 1976, Document No:25).

دراستیدا ل پایزا 1975 حکومەتا بریتانیا ژبەر گوشارپن نافخویی و دەرڤه راگەھاند بوو کو دئ ھندەک ژقوتابپین پەنابەر وەرگرت و کورسیپن خواندن و خەرجیپن وان ژئ بۆ دابین کەت. (FCO 8/2537, October, 1975, Document No: 78). وھەتا ھەیفە چریا دووئ 1975 بالیوزخانا بریتانیا ل تەھران چاڤپیکەفتن دگەل (52) کەسان ئەنجام دابوو، ژوان (24) ھاتبوونە پەسەندکر و (6) کەس ھاتبوونە رەتکر و (22) کەسپن دی ژئ لژیر لیکولینن دابوون. (IRN.KURDS, 11 November 1975, Document No: 233). بەلئ دەھمان دەمدا خو ژوەرگرتنا پەنابەرپن سیاسی دیاراست، ھەتا ئەو کەتوماتین ب پاسپورتا ئیرانی ژئ چووینە وی وەلاتی بەردەوام لژیر چاڤدیریا وەزارەتا نافخوڤە بوون و بەیچ رەنگەکی خواستا بریتانیا ل سەر مانا وان یا ئیکجاری ل وی وەلاتی نەبوو⁽¹²⁾. بۆ وینە ل روینشتنەکی دا دناڤەر بەشئ رۆژھەلاتا ناڤین و بەرپرسپن بالیوزخانا بریتانیا ل تەھران مینا روپرت ئالیستون و پیتەر ویستماکوت بەحسپ وان کەسان ھاتەکر یین ب پاسپورتا ئیرانی چووینە بریتانیا، ئالیستون دپیزیت "بالیوزخانە نەشیت دریکین روتینی را ئەفی بابەتی چارەسەرکەت، بەلکو وەکو کیشەکا سیاسی پیتفی یە دریکا وەزارەتا دەرڤە یان سافاکئ را بەیتە چارەسەرکر، پیتفی یە بۆ دەستھەلاتدارین ئیرانی روون بکەین کو بریتانیا ھیچ خواستەک نیە ل سەر خاترا وەرگرتنا شورەشگیرپن کورد، عیراقیان دلگران و تورە بکەت" (FCO 8/3000, 25 May 1977, Document No:3). ھەر وەسا ناڤیری ئەناشیریت کو کونترولکرنا ئەو کوردپن ب پاسپورتا ئیرانی دچنە بریتانیا دئ بزەحمەتربیت (FCO 8/3000, 25 May 1977, Document No:3). بقئ رەنگی حکومەتا بەبریتانیا ھژمارەکا پەنابەرپن کورد وەرگرتن، لئ لئ مەرچپن زۆر و چاڤدیریبەکا توند پیخەمەت دلئ ھەمی لایەکی ژخو رازی بکەت.

سئ: ھەلوپستئ وەلاتپن دی یین ئەوروپیی

ھیچ بەلگەنامەکا بەردەست نیە کو دیار بکەت حکومەتپن وەلاتپن دی یین ئەوروپیی رولەک ھەبیت دشورەشا

دیداری بەدەرڤەت دزانیت پرسپاری ژ ئەلیکسی سەبارەت دوماھی پیشھاتپن وەرگرتنا پەنابەرپن کورد بکەت، ئەوژئ دەرڤەت دا دیاردکەت کو ئەگەر ژمارا وان ھەر (50) کەس بن ئەز باوہرم ناکەم ھیچ ئاستەنگەک بەکەڤینە دریکا ھاتنا وان بۆ دناڤ وولاتی مەدا، بەلئ بتنی بەمرجەکی ئەو کەسپ داخواز پپشکپش کری دڤیت کەسەکی بریتانی بناسپت. د بەرسقن دا جارەکادی لی نیگەرانیپن خو ل سەر خافی بریڤەچوونا وەرگرتنا پەنابەرپن کورد و شپوزائ لئ پرسینا دگەل وان دەیتەکر دەرڤەت، تاییەت ھەردوو پرسپارین "کا تە چەند پارە ھەنە" یان "ناڤئ وی کەفیلی بیژمە یئ سپونسەریا تە یا دارایی دکەت". ھەر وەسا دیاردکەت کو ھەرکەسپ (SCBOAR) پشگپریا وی بکەت پیتفی ناکەت بالیوزخانە داخازا کەڤیلان ژئ بکەت (ھەژاری، 2016: 289).

ژبەر گفاشتنپن بەردەوام یین پەرلەمانتەرپن مروڤ دۆست یین وی وولاتی مینا راسل جونسون کو بۆ جارا دووئ ل سەر قی بابەتی پەیوہندی ب وەزارەتا دەرڤە دکەت و داخوازئ ژئ دکەت حکومەتا بریتانیا بریکا بالیوزخانا خو ل تەھران و نوینەرئ وولاتئ خو ل کومسیونا پەنابەران ھەمی ھەولا بەدەت داکو ھندەک ژ نەخوشی و کارەساتپن پەنابەرپن کورد کیم بین و ھاریکاریا وان بکەن یین بڤین قەستا بریتانیا و وولاتپن دی یین رۆژناڤایی بکەن تاییەت بەشەکی وان ئەو چەندین مەھ بوون دچاڤەرئ دا بوون (FCO 8/2537, 18 September 1975, Document No: 259). فەرە ئاماژە پئ بیتەکر ئەف چاڤەرئ بوونە بۆ ئەگەر (22) کورد یپی قیزا و بریکا دوو فروکان ھەولبەدن بقاچاخی خو بگەھینە بریتانیا، ھەرچەندە نوینەرانتیا پارتی زور ھەولدان وەزارەتا نافخویا وی وولاتی رازی بکەت مافئ پەنابەرپا سیاسی بەدەنە وان، لئ نە بتنی داخوایبیا وان ھاتە رەتکر، بەلکو حکومەتا بریتانیا شاھئ ئیرانی ژئ ل سەر وی پینگاڤئ ناگە ھدارکر داکو رڤگری لھەر پینگاڤەکادی یا لوی جوری بکەت و راگەھاند ناییت ھیچ کوردەک یپی قیزا ژوی وولاتی قەستا بریتانیا بکەت (FCO 8/2536, 26 June 1975, Document No: 232).

نهو بوون يين بريكين قاچاخ و تاك و ته نيا پشتي نسكوي
 نهيلولن چووينه وي وهلاتي. هر دقئ نامئ دا به حس
 دكته كو باليو زخانا مه ل ته هران و نوينه رئ پارتى
 ريكه فتي نه كو ژئيره ويغه هه ماهه نكيئ لسهر قئ بابه تي
 بكن ب رهنه كئ پارتى ليستا ناقان ناماده بكه ت و
 نهوژى چاف پي كه فتنئ دگه ل بكن و هنده كا ژئ بگرن
 (IRN. KURDS, 16 July 1975, Document No:)
 192).

پشتي هنگى حكومه تا هولندا بريكا باليوژئ خو ل
 كومسيونا په نابهران ل جنيفئ ل ريكه فتي 16 چريا ئيكن
 1975 نهو ريكخراو ناگه هداركر كو وان بريارا داى
 دوسيه يا (50) په نابهرين كورد ل ئيرانئ بيى مهرج
 وهربگرن، بهلئ دگه ل هندئ ژئ حكومه تا هولندا
 دخواست لده مئ چاف پي كه فتنئ قان سئ پرسيارا ل وان
 بكن، ئايا بوچى وان كه سا زوى دقئ ژئيرانئ دهر بكه فن
 و بهينه هولندا، ئايا نه وان كه سان هيچ خزماتيه ك دگه ل
 هاو لا تي بين هولندي هه يه، و ئه رئ به گر ه واندئ نه كاديمى
 و خواندنئ بين نه قان كه سان چييه ژبه پرسوا تي كه لبوونا
 وان دناف جفاكئ هولندي (IRN. KURDS, 17)
 (October 1975, Document No: 209)، بهلئ
 تيرو ته سه لين بابه تي دنامه كا نوينه رئ ريكخراو ناقبرى ل
 هولندا بو ئوفيسا سه ره كي ل جنيفئ كو ل 23 چريا
 ئيكن هنار تيه ديار دكه ت دچارچوقئ به رنامئ وه رگرتنا
 په نابهرين كورد ل ئيرانئ هه تا وي ده مئ (17) كه س ب
 قاچاخى دريكا كومپانيا فروكه قانيا فهر نسئ (France
 Ai r) چوونه نه مستردام و دوسيا (33) كه سين دى ژئ
 باليو زخانا وي وهلاتى ل ته هران دئ ژئك فاقيريت
 (IRN.KURDS, 23 October 1975, Document No:)
 211a).

بهلئ درا پورتا ليسلى گودبير نوينه رئ كومسيونا
 په نابهران ل ته هران وه سا خويا دببت كو سه رجهم
 نه ندامين وان (50) خيزانين پيشكيشى هولندا كرين
 دبوونه (148) كه س نه قه ژئ زور زئده بوون ژوئ هژمارا
 حكومه تا وي وهلاتى داخواز كرى، ژبه رهندي ديار دكه ت كو
 پشتي دگه ل باليوژئ وي وولاتى ل ته هران ئاخفتى نهو
 بين ناماده يه نهو (17) كه سين تاك تاك چووين ژقئ
 ليستئ جودا بكه ت و زاروكان ژئ نه هه ژميريت دكو
 حكومه ت بريارا دوماهين لسهر وه رگرتنا دوسيه بين وان

نهيلولن دا يان ژئ دريكه فتنه دناقه را عيراقئ و ئيرانئ
 دا⁽¹³⁾، بهلئ پشتي شكه ستنا شوره شا كوردى و په نابهر
 بوونا وان بو ئيرانئ پشتي ژلايئ سه روكن كومسيونا بلندا
 په نابهرانقه داخواز ليكرى دقئ پرسئ دا هاريكاريا وان
 بكن و هنده ك ژوان په نابهران وه ربگرن، هر ئي ك ژقان
 وه لاتان بگويره ي رهوشا نافخويا خو سه ره ده رى دگه ل وئ
 پرسئ كر و برياردان مافئ په نابهرين بده نه هنده ك
 په نابهرين كورد. ريكارين وه رگرتن بريكا كومسيونا بلندا
 په نابهران و باليو زخانين وان وولاتان بو ته هران دگه ل
 لژنه كا پارتى ديموكراتى كوردستان كو ئه ركئ نفيسينا
 ناقين په نابهران و ناگه هداركرنا وان بوو بو چاف پي كه فتنئ.
 ا- هولندا.

هولندا ئي ك ژوان وه لاتان بوو بريكا ريكخراو بين
 خي رخوازى هاريكارى گه هانده ده قه رين ژير ده سته ه لاتا
 شوره شئ، بو وينه ريكخراو (Terre des Hommes) يا
 هولندي ئي ك ژوان ريكخراوان بوو كو دگه ل به رپا بوونا
 شه رئ سالا 1974 دناقه را شوره شئ و رژيما عيراقئ هر
 زوى ده ست بكومكرنا هاريكاريان كر و بيى گوهدانا
 گه فتن رژيما عيراقئ گه هانده خه لكئ ليغه و ماوى يئ
 كورد ل كوردستانا عيراقئ (Mortimer, The Times, 12)
 (November 1974). هه روه سا حكومه تا هولندا به رى
 زور به ي وه لاتين نه وروپى و رۇژا قايى په نابهرين كورد ل
 ئيرانئ وه رگرتن، نه ف راستيه دنامه كا ج. ه. زيفالكينك (J.
 H. Zeevalking) بريكارئ وه زاره تا داد يا وي وهلاتى كو
 ل 16 ته موزا 1975 بو گروپن ده ست پيشخه ريئ
 كوردستانئ ل ئوتريختئ (the Initiatief Groep of)
 (Koerdistan) هنار تيه ديار دببت، تي دا دببئيت "حكومه تا
 هولندا يا ناماده يه هژماره كا زور رتر ژنه ف كوردين هه تا
 نوكه هاتى ب خيزانقه وه ربگريت، بهلئ ژبه نه گه رين
 سياسى حه زناكه ت ئاشكرا ببت كو ئي كه م وه لاته دئ نه قئ
 چهندي كه ت" (IRN. KURDS, 16 July 1975,)
 (Document No: 192). هه روه سا خوشحاليا خو
 دهر دبريت كو سه روكن كومسيونئ لبه ره نامه كئ بو
 هژماره كا وه لاتين نه وروپى ژوان ژئ هولندا به نيزيت بو
 وه رگرتنا كوردان كو پاشى نهو كيشا سياسى بخو دئ
 حه ل بيت. كه واته هولندا به رى ناما سه روكن
 (UNHCR) هنده ك كورد وه رگرتبوون، بهلئ زور به ي وان

نوینەرئ کومسیونئ لئسلی گویدییر و بالیوزخانا وی وهلاتی ل تەهران دگەل ئیک هاریکاربن (IRN. KURDS,) (20 October 1975, Document No: 210). پاشی ژلایئ نوینەرئ پارتی و کومسیونا پەنابەران (100) فورم ژناقین وان خیزانا کو دقیان بچنە نەمسا هاتنە ئامادەکرن و سەرجهمئ هەمیان دبوونە (123) کەس، ژبەرهنڊئ پیتتی بوو دووبارە پیداجوون ل وئ لیستئ دا بهیتەکرن داگو دگەل خواستین حکومەتا نەمسا بگونجیت. سەرئەنجام دیاریوو (10) کەس یین زقریبەف عیراقئ و حەفت کەسیش یین چوووبە وولاتەکن دی، لیستا مای بوونە (106) کەس دگەل (13) کەسین دی کو بەری هنگی پیشکیشی قیزیایی کرپوو، ژبەر زیدەبوونا هژمارا وان ژ وئ یا حکومەتا نەمسا رازی بوون ل سەردای نوینەرئ کومسیونئ ل تەهران دنامەکن دا بو سەروکن کومسیونئ داخاژئ دکەت کو هەول بهینەدان ئەف گروپە هەمی بهینە وەرگرتن (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a3). پشتی هنگی کو رەنگە ژبەرهنڊئ بیت داگو گوشارین حکومەتا عیراقئ ل سەر خو کیم بکەت حکومەتا نەمسا دریکا بالیوزخانا خو ل تەهران دیار کر مەرجه ئەو کەسئ دجیتە وی وولاتی دقیت مایتیکرنئ دکاروبارین سیاسی دا نەکەت ئانکو ناییت کەسین سیاسی بن (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211). پشتی نە مانگین چاقەرئ بالیوزخانا نەمسا نوینەرئ پارتی ئاگەهدارکر کو بگویرە رینمایین حکومەتا وان ئەو لیستا بەری نوکە دوو کەس تئ نەبن ئەقین دی هەمی دئ هیئە رەتکرن، چونکە ئەو مەرچ تیدانینە یین مە دقین. هەرۆسا دیارکرپوو کو وان قوتابی و کەسین ئەکادیمی و پروفیشنال نەقین، ئەوان کرپکارین گەنج و شارەزا کو خودان خیزانین بچوک بن دقین (IRN. KURDS, 20 January 1976, Document No: 269). ئەف هەلوپستئ نوی ئاریشەکا مەزن بۆ پارتی و پەنابەران بەیداکر، چونکە پشتی دەمەکن دریز ئەو خەلک ب هیقیا چوونا نەمسا مابوو هەلاویستئ ئەقجا سەر ژنوی دقیت ل ریکەکا دی بگەرییت بو تەئمینکرنا چارەنقیسن خو، ژبەرهنڊئ نوینەرئ پارتی دیژیتتی "ئەز نەشیم پشتی نە مانگا ئەقن لیستئ بگورم و ئەو گەنجین لدویف مواسفاتین هنگو دناف وان پەنابەران دا نەماینە یین ل

بەت (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a2). لدوماهیئ حکومەتا هولهندا بریاردا دەست ب ئەگواستنا وان کەسا بکەت یین دۆسەیین وان هاتینە وەرگرتن و تیچووین ئەگواستنا وان ئی ب ریزا (80%) بستویئ خوڤە وەرگرتن ئەقا مای کو (20%) پارتی دیموکراتی کوردستان خەرچکرن (IRN. KURDS, 7 January 1976, Document No: 259). هەژئ گووتئ یە ئیکەمین کوما پەنابەرین فەرمی کو ژ (19) کەسان پیک دەت ل 2 شباتا 1976 ژ فروکخانا ئاریامیهر ل تەهران بەرەف ئەمسترداما پایتەختئ هولهندا بریکەفتن (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 281). بقی رەنگی وهلاتی هولهندا ئیک بوو ژوان وهلاتان یین هەر ژدەسپیکئ هاریکاریا پەنابەرین کورد کری.

ب- نەمسا.

ژوهلاتین ئیکئ بوو کو هەر زوی بەرسفەکا ئەرینی بۆ وەرگرتنا هەندەک ژپەنابەرین کورد دایە دەستئ سەرکردایەتیا پارتی ل تەهران (IRN. KURDS, 17 August 1975, Document No: 158a)، و دەمی کومسیونا بلندا پەنابەران ئی دووبارە ئەو داخواز ئی کری بالیوزئ وئ ل کومسیونا ناڤبری ل جنیف رادولف مارتین (Radulf Martins) ل دوو نامین جودا هەر ئیک ژسەروکن کومسیونئ سەدرەدین ئاغاخان و جیگرئ وی چارل هیس ئاگەهدار دکەت کو حکومەتا وولاتئ وی بریارا دای (100) پەنابەرین کورد ل ئیرانئ ئەگوھیزیتە نەمسا و مافی پەنابەریئ بەتئ (IRN. KURDS, 22 October 1975, Document No: 211a). هەرۆسا دیاردکەت کو وان کەمپا تریسکیچن (Traiskirchen Camp) وەکو ئەهەواندەکا دەسپیکئ بۆ ئەوان پەنابەرا یا دابینکری و مە پئ خوشە ژقانی گەهشتنا وان پیش وەخت بزانیان داگو بەرههقیین پیشوازیان باش بکەین (IRN. KURDS, 3 October 1975, Document No: 197). دەرەمبەردا جیگرئ سەروکن کومسیونئ ل پیش سەروکن کومسیونئ ئە دریکا نوینەرئ وی وهلاتی سوپاسیا حکومەتا نەمسا دکەت کو ل سەر دەست پیشخەریا وان رازی بووی و وەکو کارەکن دوستانە بو کومسیونئ و هاریکاری بۆ مللەتئ کورد نیشان ددەت و داخوازئ ئی دکەت بۆ تەمامکرنا وئ پروسئ هەردوو

نیرانی ماینه‌قه و نه‌گه‌ر هه‌بن ژي خیزانین بچوک نینه" (IRN. KURDS, 20 January 1976, Document No: 269). به‌لئ دیاربوو هه‌لوپستی حکومتا نه‌مسا نه‌هاته‌گورین، له‌وما پارتی و کومسیونا په‌نابه‌ران نه‌چاربوون مه‌رجین نه‌مسا جئ به‌جئ بکه‌ن، نه‌وژي بگورینا لیستا ناغان کو هه‌می که‌سین سه‌لته ژئ ده‌ریخستن و بتنی خیزان هیلان و سوزنامه‌کا نقیسی بو سه‌روکئ کومسیونئ و دریکا وی ژي را بو حکومتا نه‌مسا هنارت تیدا دوو خال هاتبوونه دیارکرن، ئیک: هیچ ژهان کانیدان نه‌ندامه‌کئ کارا یئ شوره‌شا کوردی نه‌بوو، دوو: چ ژهان که‌سا هندی ل وی وولاتییه حکومتا نه‌مسا شه‌رمزار ناکه‌ت ب به‌شداربوونا چالاکیین سیاسی (IRN.KURDS, 11 November 1975, Document No: 233). لدوماهیئ ئیکه‌م کوما په‌نابه‌ران کو ژ (30) که‌سان پیکه‌تابوون ل 23 شوباتا 1976 ژته‌هران به‌ره‌ف قبه‌نا بریکه‌فتن (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 282). دقیره‌دا دیاردبیت نه‌مسا ژي ئیک ژوان وه‌لاتان بوو کو حکومتا وئ هه‌رزوی ره‌زامه‌ندی لسه‌ر ده‌ستپیشخه‌ریا وه‌رگرتنا په‌نابه‌ریئ کورد دای، لئ ژبه‌ر مه‌رجین وه‌رگرتنئ و گۆهرینا لیستا ناغان نه‌قی پروسی ده‌مه‌کئ دریز فه‌کیشا بره‌نگه‌کئ هنده‌ک په‌نابه‌ر بیهیقی دبن و فه‌دگه‌رنه‌ف عیراقئ.

د- کومارا فیدرالی یا نه‌لمانیا (نه‌لمانیا رۆژئاڤا).

ل ده‌ستپیکا نه‌یلولا 1975 حکومتا فی وه‌لاتی دریکا نوینه‌ری خۆ رۆتجیر (Mr. Rotger) ب پلا قونسل ل کومسیونا په‌نابه‌ران ناما سه‌دره‌دین ناغاخان سه‌روکئ ری‌کخراوا (UNHCR) وه‌رگرت، بگویره‌ی سه‌رچاوین وئ ری‌کخراوئ هه‌تا وی ده‌می دناقه‌را (50-90) په‌نابه‌ریئ کورد ناڤین خو ژبو مافئ په‌نابه‌ریئ لقی وه‌لاتی نقیسی بوون (IRN. KURDS, 5 September 1975, Document No: 177). به‌لئ نه‌و سال بدوماهی ژي هات هیشتا حکومتا نه‌لمانیا رۆژئاڤا هیچ وه‌لامه‌ک نه‌دابوو، به‌لئ ده‌له‌که‌فته‌کا کومه‌لایه‌تی دا نوینه‌ری کومسیونئ و بالیوزئ نه‌لمانیا ئیک دی دبین و گویدیر وئ ده‌لیقه‌ بفره‌دبیینیت و پرسیارئ لسه‌ر دوماهی هه‌لوپستی نه‌لمانیا ژئ دکه‌ت، دبه‌رسقئ دا بالیوز دبیزیتئ هه‌ر به‌رسقه‌کا به‌یته‌دان دئ یا نه‌رینی بیت. پشتی هنگی نوینه‌ری کومسیونئ سه‌ره‌دانا بالیوزخانئ بخو دکه‌ت و دگه‌ل د. و. نواک (Dr. W. Nowak) کونسل ل وئ بالیوزخانئ کوم دبیت. دکتور نواک دبیزیتئ مه‌ پئ باشه‌ نه‌و دوسیه‌پین "په‌یوه‌ندیا زمانی و نه‌ته‌وه‌ی و خیزانی" دگه‌ل ملله‌تی نه‌لمان هه‌ین پیشکیش بکه‌ن، چونکه‌ ب دیتنا وی دئ بسانه‌یتر پروسا وه‌رگرتنا وان که‌سا بریفه‌چیت،

ج- دانیمارک. ل 29 ته‌باخی (Mr. Lehmann) سکرتریرئ ئیکئ یئ نوینه‌راتیا دانیمارکئ ل کومسیونا په‌نابه‌ران ناما سه‌روکئ کومسیونئ ژبو وه‌رگرتنا هنده‌ک په‌نابه‌ریئ کورد ژ لیونیت سکرتریرئ ئوفیسا سه‌روکئ ری‌کخراوا ناڤیری وه‌رگرت، پشتی لیک گورینا بیرو بوچوونا لسه‌ر وئ پرسئ نوینه‌ری دانیمارکئ سوزدا زوینترین وه‌خت وئ نامئ بگه‌هینته‌ حکومتا وولاتئ خو و داخوای به‌رسقا وئ ژئ بکه‌ت، به‌لئ وئ ئیکئ ژئ فه‌ناشیریت کو پیویسته حکومتا دانیمارک هه‌ستیاریا حکومتا عیراقئ لسه‌ر بابته‌تی کیشا کوردی ل به‌رچاف وه‌رگریته هه‌روه‌کو ل ده‌سپیکا نه‌ف ساله ل کومیتا مافین مروقی لده‌می به‌حسئ کوردان هاتیه‌کرن عیراقئ خو نه‌رازی کرپوو، هه‌روه‌سا ئاماژه دکه‌ت کو نابیت نه‌ف بابته‌ته کاریگه‌ریئ ل دانوستاندنن دناقه‌را عه‌ره‌با و جقاتا نابووری یا نه‌وروپی (EEC) بکه‌ت (IRN. KURDS, 2)

دا نیه چ پەنابەرین ب کومەل وەرێگر، بەلێ ئەو دێ هەلسەنگاندنی بۆ هەندەک دوسیه‌یێن کەسی کەن، لێ مەرجه ئەو کەسێن پێشکێشی سوپسرا دکن دقیت پەپوهەندیەکا خیزانی دگەل ئیک ژ هاولاتیێن سوپسرا هەبیت هەتاکو دۆسیه‌یێن وان بەپێنە وەرگرتن (IRN. KURDS, 21 October 1975, Document No: 211a3). ژبەر قی هەلوپستە ی نوینەرین پارتی دلساربوون ل پێشکێش کرنا وی وولاتی دا، چونکە دزانی دێ یا ب زەحەت بیت هەندەک پەنابەر قەبیبین کو ئەف مەرجه ژبێگر، بەلێ پا کومپانیا فروکەفانی (Swissair) یا وی وولاتی داشکاندەکا تایبەت بۆ فەگواستنا پەنابەران ژتەهران بۆ فیه‌نا پایتەختی نەمسا کربوو (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 282). دوماهیێ حکومەتا سوپسرا رەزامەندی دا دناقبەرا (10-5) قوتابییێن کورد ل ئیرانی بچن ل وی وولاتی بخوینن (IRN. KURDS, 7 January 1976, Document No: 259). هەرۆک دیاربوو هەندەک وەلات دبابەتی وەرگرتنا پەنابەرین کورد دست بوون و هەلوپستەکی ئەرینی بۆ ئەقی پروسێ نیشان نەدا سوپسرا ژ ژوان وەلاتان بوو، لێ هژمارەکا زۆر کیم قوتابی شیان بچنە وێرێ بخوینن.

ی- کومارا ئیرلەندا.

حکومەتا ئیرلەندا دلپستا وان وەلاتان دا نەبوو یێن سەرۆکی کومسیونا بلندا پەنابەران بۆ وەرگرتنا هژمارەکا کوردان نامە بۆ هەنارتی، ب بیانوو یا وی چەندی کو هیچ پەنابەرەکی داخواز نەکربوو بچنە وی وەلاتی، بەلێ بەری هەنگی نوینەرەکی پارتی بناقی ج. علی (Mr. J. Ali) ژچارچووئی پەیدا کرنا پشستگیریا ناھەولەتی بۆ پەنابەرین کورد سەرەدانا دبلن پایتەختی کومارا ئیرلەندا دکەت و نامەکی دگەهینتە دکتور گاریت فیتز جیرالد (Gerald Fitz Garret.rD) وەزیری دەرڤە یێ وی وەلاتی تیدا ژبلی کورتیەکی ل سەر بارودوخی کوردان یێ پستی ریکەفتنا جەزائیری دیاردکەت، داخوای ژێ دکەت ئیرلەندا هاریکاریا هەندەک قوتابییێن کورد یێن دکەمیێن ئیرانی دا بکەت، تیدا دپێژیت "پێویستیا بلەزا فان قوتابیان ئەو ل زانکو و پەیمانگەهان بەپێنە وەرگرتن، گەشتنامە و هاریکارییێن دارایی بۆ بەپێنە دابینکر، ئەگەر ئەف کارە بزەحمەتب، وەرگرتنا وان وەکو پەنابەر ل

هەرۆسا ئاماژە دکەت "ژبەر پەرتوکا (Travels in Wild Kurdistan) کو ل دەمەکی پەرتوکا خواندنی یا زوربە ی گەنجین ئەلمانیا بوو، مللەتی ئەلمانی هەست و سوزین بەرامبەر کوردان هەین" (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 281). ل دوماهیێ دپێژیت "ژبەر روناھیا وی راپورتا وانلی⁽¹⁴⁾ دەرپاری سەرەدەریا خرابا حکومەتا ئیرانی دگەل کوردان دایە حکومەتا ئەلمانیا ئەز باوەرناکەم چ پەنابەرین کورد رازینەبوونی وەرێگر"، بەلێ ئەو کوردین بقیت ل ریکا ئەلمانیا⁽¹⁵⁾ بچنە ئەمریکا دەبیت ل سەر گەشتناما وان بەپتە نقیسین "مروقی بێ دەولەت ژ ئیرانی" و بەحسی عیراقتی نەهیتەکر، چونکە دوی دەمیدا ریکارین توند ل سەر وان کەسان بوون یێن ژ وەلاتین عەرەبی دچوون و عیراقتی ژێ هەریمی بوو (IRN. KURDS, 3 February 1976, Document No: 281).

ل دوماهیێ و پستی یێنچ هەیفان حکومەتا ئەلمانیا دریکا کارل میورخ (Karl Moersch) وەزیری خویی دەرڤە ل 20 کانونا دووی 1976 بەرسقا فەرمی یا ناما سەردەدین ئاغاخان ددەت، بەرسقا وی ژێ وەکی یا هەندەک وولاتین دی یێن ئەوروپی لایەتی نەرینی زیاتر پێقەدیاروو و باراپتر دوپاتی ل سەر دوسیه‌یێن تاکەکەسی کربوو. تیدا هاتبوو "حکومەتا فیدرالی یا ئەلمانیا ژبەر یاسایین گریدایی وولاتی خو داخوای لیبورین دکەت کو ل دەمی نهادا نەشیت پەنابەرین کورد ب گروپ وەرێگری". هەرۆسا دیاردکەت کو ژبەر خرابیا بازارێ کاری و قەلبالغیا زانکویان زورا ب زەحمەتە پەنابەر بشین خو دگەل ژبانا ئابوری و دام و دەزگایین زانستی یێن ئەلمانی بگونجین. هەرۆسا ئاماژە دکەت کو یاسا ریکێ ددەن ئەگەر ئیکێ پەپوهەندیەکا نێزیک دگەل خەلکی ئەلمانیا هەبیت یان ژبەر بابەتین مروفاپەتی ئەگەر ئەندامین خیزانەکا پەنابەر یا کورد ل ئەلمانیا هەبن و بشین ئیکبگر ئەم دێ دوسیه‌یێن وان وەرگرتن (IRN. KURDS, 20 January 1976, Document No: 269A). بقی رەنگی ئەلمانیا ژێ هژمارەکا پەنابەرین کورد بشیوی دوسیه‌یێن کەسی وەرگرتن.

و- سوپسرا.

حکومەتا سوپسرا دەررسقا ناما سەرۆکی کومسیونا پەنابەران دا دیاردکەت کو دقێ دەمی نهادا دەرنامی وان

ه- فەره‌نسا.

حکومه‌تا فەره‌نسا چ په‌نابه‌رین کورد وی ده‌می وەر‌نه‌گرته‌بوون، لئ دیارنیه‌ کا نایا په‌نابه‌ران پینشکیشی فی وه‌لاتی نه‌کره‌بوو یان یاسایین وی یین وی ده‌می ریک فیه‌دا حکومه‌ت هه‌می جورین په‌نابه‌ران وه‌ر‌ب‌گ‌ریت، چونکه‌ وه‌کی دیار نا‌فی فەره‌نسا دنا‌ف لیستا وان وه‌لاتان ژی نه‌بوو یین سه‌روکی (UNHCR) ل 22 ته‌با‌خی دا‌خ‌وا‌ز ژی کری هنده‌ک په‌نابه‌رین کورد ل ئیرانی وه‌ر‌ب‌گ‌رن. به‌لی به‌لگه‌نامه‌کا نه‌ینی یا وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌ یا بریتانیا ئاماژه ب گوتنا بالیوزه‌کی فەره‌نسا دکه‌ت و دبیزیت "فەره‌نسا چ په‌نابه‌رین کورد وه‌ر‌نه‌گرته‌نه" (16).

لدوماهیی به‌لگه‌نامه‌ک دنا‌ف ئه‌رشیفی (UNHCR) ده‌ست مه‌ که‌فت کو دیارده‌که‌ت فەره‌نسا و چه‌ند وه‌لاتین دی یین ئه‌وروپی هژماره‌کا کیم یا په‌نابه‌رین کورد وه‌ر‌گرتبوون، ئه‌وژی سه‌رک‌تیرئ سه‌روکی وئ ریک‌خ‌را‌وئ پینشیار کره‌بوو کو فەره‌ جاره‌کادی دگه‌ل هنده‌ک حکومه‌تین ئه‌وروپی بنا‌خ‌قین دا‌کو ئه‌وژی هنده‌ک کوردان وه‌کو په‌نابه‌ر وه‌ر‌ب‌گ‌رن ژوان ژی فەره‌نسا و فله‌ندا و سويسرا کو دوی ده‌میدا هه‌ر ئیک ژ وان فیزا دابوو (5-10) قوتابین کورد و به‌لجیکا وئ ژی لدورئ (20) قوتابین کورد وه‌ر‌گرتبوون، به‌لی حکومه‌تا فی وولاتی پيش وه‌خت راگه‌هاند بوو کو ماوئ فیزایا وان هنده‌ه‌تا خواندنا وان بدوماهی ده‌یت و مه‌رجه‌ بشتی هنگی فه‌گه‌رنه‌ف ئیرانی (IRN. KURDS, 15 December) 252 (Document No: 1975). به‌لی دکومبونه‌کی دا دنا‌قه‌را پیته‌ر مۆله‌ر سه‌روکی گروپی ده‌ستپیش‌خه‌ریین هوله‌ندی بۆ کوردستان و ستافی کومسیونا په‌نابه‌ران ل جنیفی نا‌ق‌بری را‌دگه‌هینیت کو وان پیزانین یین هه‌ین هه‌ر ئیک ژبه‌لجیکا دی (20) په‌نابه‌را وه‌ر‌گ‌ریت و فەره‌نسا ژی (5-6) و سويسراژي (25) (IRN.KURDS, 10) 229 (November 1975, Document No:). هه‌روه‌سا دراپورتا خویا ژماره (3) دا گودبیر راگه‌هاند بوو کو حکومه‌تا فله‌ندا ژی هه‌روه‌کی فرانس سوزادای زه‌مالا خواندنئ بده‌ته (5) قوتابین کورد ل ئیرانی (IRN.KURDS, 29 October 1975, Document No:) 220.

وه‌لاتی هنگو دئ هاریکاریه‌کا مه‌زن بیت" (IRN. 270 (KURDS, 11 April 1975, Document No:). ژبو دویفچووون و بده‌ستفه ئینانا پیزانین زباتر له‌سه‌ر باه‌تی دؤنال کلارک نوینه‌رئ ئیرله‌ندا ل (UNHCR) ل 21 کانونا دووئ 1976 نامه‌کی بۆ هومان هیرمبیرگ جیگرئ به‌رپرسی به‌رنامئ هاریکاری دهنیریت و پشتی هه‌فته‌یه‌کی ژی سه‌ره‌دانا وی بخو دکه‌ت. نوینه‌رئ ئیرله‌ندا دقیا گوتنن نوینه‌رئ پارتي له‌سه‌ر ره‌وشا په‌نابه‌ران و هژمارا وان قوتابین ل که‌میان دا دژبان پشت راست بکه‌ت، دناما خودا بیی کو ئاماژئ ب وان ئه‌گه‌ران بده‌ت دبیزیت "ژبه‌ر هژماره‌کا فاکته‌ران، له‌وانه‌یه‌ زورا بزه‌حمه‌ت بیت قوتابین کورد دگه‌ل جفاکی ئیرله‌ندی تیکه‌ل بکه‌ین" (IRN. KURDS, 21 January) 270 (Document No: 1976). هه‌روه‌سا دناما خودا نوینه‌رئ ئیرله‌ندا پرسیار کره‌بوو ئه‌رئ راسته (20000) قوتابین کورد د که‌میانقه‌ دژین و دخوا‌ز ئیرانی ده‌ر‌ب‌که‌ش؟ هه‌رچه‌نده‌ به‌ری هنگی نوینه‌رئ پاتی دناما خویا ئیک دا ل نیسانا 1975 گوتبوو (2000) قوتابینه‌ و پاشی ل ناما خویا دووئ دا ل چریا دووئ هه‌مان سال دبیزیت (551) قوتابین زانکوی نه‌ و (3500) ده‌ر‌چووین ئاماده‌ینه. (IRN. KURDS, 27 November 1975, Document No: 270a; 11 April 1975, Document No: 270b). پشتی نا‌ق‌بری دگه‌ل هیرمبیرگ ژی کومبووی دا دیارکرن کو ئه‌و دئ نامه‌کی بۆ وه‌زیرئ ده‌رقه‌ یی حکومه‌تا وولاتی خو هنی‌ریت، به‌لی ژبه‌رکو لده‌می نوکه‌دا ئاستئ بیکاری ل ئیرله‌ندا زورئ بلنده، له‌وما ئه‌گه‌ر حکومه‌تی به‌رسقه‌کا ئه‌رینی ژی ژبو وه‌ر‌گرتنا په‌نابه‌رین کورد هه‌بیت هه‌ر هنده (3-4) دۆسیه‌یا وه‌ر‌ب‌گ‌ریت (IRN. KURDS, 2 February 1976, Document No:) 279). وه‌کو دیار ئیرله‌ندا سه‌ر‌بووره‌کا کیم هه‌بوو له‌سه‌ر چوونا په‌نابه‌ران بۆ وی وه‌لاتی، به‌لکو وئ بخو پاشخانه‌کا میژوویی یا کیشین نافخویی و کوچه‌ری بۆ ولاتین دی هه‌بوو، له‌وا ره‌نگه‌ ژبه‌ر فان هوکاران بیت بۆ حکومه‌تا وان یا ناموبوو ده‌می نوینه‌رین کوردان ل وی ده‌می دا‌خ‌وا‌زا وه‌ر‌گرتنا په‌نابه‌ران ژیکری.

دوماهی.

وه‌لاتین نه‌وروپی هه‌ر ئیکې لدویف به‌رزه‌وه‌ندیین خو
 به‌رئ خو‌دایه پرسا کوردی ل کوردستانا عیراقتی،
 حکومه‌تین وان ب باش نه‌زانییه ماتیکرنی دکاروبارین
 ده‌وله‌ته‌کا خودان سه‌روه‌ری وه‌کو عیراقتی دا بکه‌ن،
 چونکه دا کاریگه‌ری ل به‌رزه‌وه‌ندیین وان یین ئابووری
 ل ده‌قرا روژه‌ه‌لاتا ناڤین که‌ت، هنده‌ک ژوان وکو بریتانیا
 هه‌ر یین خو‌ش بوو کیشا کوردی ل عیراقتی به‌ر رهنه‌گه‌کی
 بیت (شه‌ر یان ناشتی) به‌پته‌ه‌لکرن. به‌لئ هژماره‌کا
 په‌رله‌مانتار و که‌سایه‌تی یین نه‌کادیمی و ریڅخراوین
 چکاکی هه‌لوپسته‌کی پیچه‌وانه وه‌رگرتن، هه‌م هاریکاری
 گه‌هاندنه که‌سپن لیقه‌ومایی و هه‌م ژي گوشار ل
 حکومه‌تا وولاتی خو‌دکرن هاریکاریکاریا گه‌لی کورد دوان
 کاودانین زه‌حمه‌ت دا بکه‌ت. هه‌ر ژبه‌ر گوشارین وان بوو
 حکومه‌تا بریتانیا رازی بووی مافی په‌نابه‌ریی بده‌ته
 لدوړی پینجی که‌سایه‌تی و قوتابیین کورد.

به‌لئ ده‌رباره‌ی وه‌لاتین دی یین نه‌وروپی و روژئاقایی
 وان ژي نه‌قیایه دکیشین سیاسی دا مایتیکرنی بکه‌ن، لئ
 لسه‌ر بابه‌تی په‌نابه‌ران زوربه‌ی وان، دانیمارک ژي
 ده‌ربچیت کو وئ ژبه‌ر به‌رزه‌وه‌ندیین سیاسی و ئابووری
 دگه‌ل جیهانا عه‌ره‌بی نه‌دقیایا په‌نابه‌ریی کورد وه‌ربگریت،
 نه‌قین دی هه‌لوپسته‌کی جودا هه‌بوون، نه‌وژي ده‌ینه
 دابه‌شکرن لسه‌ر دوو لیستان، هنده‌ک ژ وان وه‌کی
 (هوله‌ندا، نه‌مسا، نه‌لمانیا) هه‌لوپسته‌کی نه‌رینی راگه‌هاند
 و ژ سه‌رجه‌می (1500) په‌نابه‌ریی پیشکیشی ده‌رغه‌ کری
 هه‌ر ئیکې ژ وان دناقه‌ه‌را (50-100) دۆسه‌یا وه‌رگرتن.
 لئ هنده‌ک وه‌لاتین دی مینا (سوئیسرا، فه‌ره‌نسا، ئیرله‌ندا،
 ئوسترالیا، به‌لجیکا) بگویره‌ی کاودانین گری‌دای وه‌لاتی
 خو‌قه‌ سست بوون دبابه‌تی وه‌رگرتنا په‌نابه‌ریی کوردا دا و
 هنده‌ک ژوان هژمارا نه‌و فیزاییین داینه په‌نابه‌ریی کورد ل
 هژمارا تیلین ده‌ستا نه‌دبوورین.

په‌راویز

(1) بۆ وینه‌ ناهه‌روکا نامه‌کا مه‌لا مسته‌فا بارزانی بۆ حکومه‌تا
 نه‌مریکا کو بمه‌ره‌ما داخزکرنا هاریکاریان بۆ وان په‌نابه‌ران یین
 ژبه‌ر شه‌ریی 1974 چووینه ئیرانی هنارتبوو، تیدا بارزانی
 نامه‌زه‌ ب (100000) په‌نابه‌ران کربوو. بڼیره: (FRUS, 2
 November 1974, Document No: 264).

مه‌لا قادر دبیره‌وه‌رییین خودا باس ل ئاواره‌بوونا (300000)
 که‌سان دکه‌ت کو پتر (100000) ژوان بوونه په‌ناهنده ل
 ئیرانی، بڼیره: (قادر، 2016: 163). به‌لئ په‌یامنیی روژناما
 (The Times) ئیدوارد مورتايمه‌ر کو بۆ چه‌ندیین مه‌هان ل
 ده‌قهرین شوره‌شی رومالا پرسا کوردی ژوان ژي کیشا په‌نابه‌ران
 دکر، دیار دکه‌ت کو هه‌تا هه‌یفا چریا دووئ 1974 نیف ملیون
 خه‌لکی گوند و مالین خو چول کرینه و په‌نابرییه به‌ر ده‌قهرین
 دی یین ژیر ده‌سته‌ه‌لاتا شوره‌شی و (135000) که‌س ژي
 ژسنوړی ئیرانی ده‌رباز بووینه و ل

دوازه که‌مپان هاتینه حه‌واندن، هه‌روه‌سا سه‌نته‌ریی مافی
 مروقی یین به‌ریتانی ژي پالیشتی داناپه‌ سه‌ر فان راپورتان.
 :FCO 8/2308, 19 November 1974, Document No)
 not known; Mortimer, The Times, 12 November
 1974.

(2) لدویف به‌لگه‌ناممه‌کا حکومه‌تا وی ده‌می یا ئیرانی
 په‌نابه‌ریی کورد ل شازده که‌مپان هاتینه وه‌رگرتن، نه‌وژي دوو
 که‌مپ ل ره‌زایی هژمارا په‌نابه‌ران (35618) که‌س و ل
 کرمانشاه حه‌فت که‌مپ کو هه‌مپان پیڅه (39261) په‌نابه‌ر
 تیدابوون و ل سنه‌ ژي سئ که‌مپ و هژمارا وان (4083)
 په‌نابه‌ربوون، هه‌روه‌سا ل خرم ئاباد ژي سن که‌مپ کو
 هه‌رسیکان (30859) که‌س تیدابوون، نه‌گه‌ر سه‌رجه‌می فان
 هه‌می که‌مپان کوم بکه‌ین دئ هژمارا وان بیته (109821)
 که‌س. بڼیره: (م. ا. ک. م. ایران، 1354\6\14، شماره‌ سند:
 264-023965-0088).

(3) سه‌روکی قئ ریڅخراوئ (یان مه‌کدونالد) دناما خودا
 به‌حسی کورته‌که‌کا میژوویی لدور نه‌و په‌یمان و ریکه‌فتن
 بریتانیا دگه‌ل حکومه‌تا عیراقتی هه‌ی دکه‌ت کو دچارچووقی
 نه‌قئ ده‌وله‌تا نوی دا مافین کوردان به‌ینه پاراستن و هه‌ر ده‌می
 عیراقتی نه‌و ریکه‌فتن بن پئ کرن ب نه‌رکن بریتانیا دزانیی کو
 مایتیکرنی د بابه‌تی پاراستنا کوردان دا بکه‌ت. بۆ زیده‌تر بزفره:
 (FCO 8/2309, 13 December 1974, Document No: not known).

(4) ژبو دیتنا ناقه‌روکا فان به‌لگه‌نامان ب زمانئ عه‌ره‌بی بزفره:
 (حیبب، 2017: 72).

(5) میقان محمه‌د حه‌سه‌ن د تیزاخویا دکتورایی دا نامه‌زه
 دکه‌ت کو نه‌ف کومه‌له‌ به‌سروکاتیا لورد کیلیرین و نه‌ندامه‌تیا
 هه‌ر ئیک ژ راسل جونسون، کینس لی، پام گوفیلدس، ئیان
 کریست، فلیپ وایتهد، جیمی کوربن، ئیان سپراؤد، ئیری نیف
 و مایکل ویلسن بوو، لئ به‌لگه‌نامه‌کا وه‌زاره‌تا ده‌رغه‌ یا بریتانیا
 دیارده‌کت کو هه‌ر ئیک ژنه‌ندام په‌رله‌مان (رایت ریڅیراند و
 تریڅور هه‌دلستون) ژي پشتگیریا قئ کومه‌لی دکر و رهنه‌گه
 نه‌ندامین قئ کومه‌لی بووین، هه‌روه‌سا دوو ماموستاییین

کرینه و فورمه‌ک دابووچی کو ئەو ل ژيانا وی په‌ناپه‌ری به‌رپرسیارن هه‌تا ئەو دشیپت خو برێقه به‌ت و زه‌مانه‌تا هندێ بکه‌ت ئەو که‌سی ده‌په‌ته بریتانیا داخازا هاریکاریی ژ حکومه‌تی نه‌که‌ت، ئەف پی رابوونه ببوو ئەگه‌ر هنده‌ک سپونسه‌ر دلساربین و چه‌زنه‌که‌ن خو ل وی به‌رپرسیاریه‌تی بدنه‌ن سه‌ره‌نجه‌م IRN.) کاریه‌گه‌ریه‌ک نه‌رینی لسه‌ر وی پروسه‌ی هه‌مییه‌ی هه‌بوو. (KURDS, SCBOAR, 7 January 1976, Document No: 260).

(10) هه‌ژێ گوتنی یه‌ ژبه‌ر ئەوئ تیما نۆژداری یا قی ریکخراوی ب سه‌روکاتیا دکتور ده‌قید نابارو کو بیی موله‌تا فه‌رمی یا به‌غدا هاتبوونه کوردستان و روله‌کی به‌رچاف دچاره‌سه‌رکرنه‌خوش و بریندارن دناف په‌ناپه‌راندا گه‌یرای حکومه‌تا عیراقی بفرمی ره‌خه‌ن ل حکومه‌تا بریتانیا گرتبوون و داخاز ئی کربوو کارین وی راگریت، هه‌رچه‌نده هنده‌ک کاربه‌ده‌ستین حکومه‌تا بریتانیا دگه‌ل داخازیا عیراقی هه‌قراپوون، ل نه‌شیان کارئ قی ریکخراوی راگرن، چونکه ده‌زگابه‌کی (NGO) بوو، به‌لن داخازئ ئی دکه‌ن به‌یچ ره‌نگه‌کی نیزیکی سنوریت عیراقی نه‌بن. بنیره: (FCO, 8/2309, 20 December 1974, Document No: 139).

(11) هه‌روه‌سا ئەف ریکخراوه‌ی رابوو ب هه‌نارتنا ده‌رمان و جل و به‌رگان دگه‌ل (5000) به‌ته‌نیان بۆ په‌ناپه‌رین کورد دناف که‌مییه‌ی ئیرانی دا. بنیره: (FCO 8/2308, 2 November 1974, Document No: 85; 25 October 1974, Document No: 95).

(12) لسه‌ر قی بابه‌تی به‌لگه‌نامه‌کا بالیوزخانا بریتانیا ل ته‌هران کو بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ یا وه‌لاتی خو هه‌نارتیه به‌حسێ که‌سیه‌ی سێ په‌ناپه‌رین کورد دکه‌ت ژوان ئی (عمر بایز ده‌زی، ئەیوب بابو بارزانی و شایس کو ره‌نگه مه‌ره‌م پی رۆژ نوری شایس بیت)، دیاره ئەف که‌سپن هه‌نن ب پاسپورتا ئیرانی سه‌فه‌را وی وولاتی یا کری و ل وی دناف داخازا مافی په‌ناپه‌ری یا ژحکومه‌تا بریتانیا کری ب بیانوویا گوشارین سه‌روان ژلاین سافاکئ هه‌، لئ چونکه ئەف ناهه‌ که‌سپن نیزیکی سه‌رکریه‌تی پارتی بوون، له‌وا ئەو دودل بوون لسه‌ر رازی بوون یان رازی نه‌بوون، بۆ قی ئیکئ بووچوونا بالیوزخانا خو ل ته‌هران وه‌ردگرن، ئەوان ئی دابوو دیارکرن کو ره‌نگه گوتنن وان راستن و بزوری به‌په‌ن بکارئینان ژلاین ساواکی هه‌ داکو سیخوریی لسه‌ر بارزانی و محسن ده‌زیی بکه‌ن کو ل وی ده‌می ل ئەمریکا بوون. بنیره (FCO 8/3028, 17 March 1977, Document No: 44).

(13) ده‌قی بابه‌تی دا هنده‌ک سه‌رچاوه به‌حس ل نامه‌کا بارزانی دکه‌ن ده‌می ل 1967 بریکا رۆژنه‌قان رینی موریس بۆ سه‌روکی فه‌ره‌نسا جه‌نه‌رال دیگول هه‌نارتی داکو چه‌کی نه‌فروشیته حکومه‌تا عیراقی، چونکه دئ زاروک و ژنن کوردان

زانکویین یین بریتانی بناقین (د. مایکل ده‌میت ژ زانکویا ئوکسفورد و د. ئادم کیل ژ زانکویا برادفورد) ئەوژی هاوسوز بوون دگه‌ل کیشا کوردی و هه‌مان داوا کاری دابوونه وه‌زاره‌تا ده‌رفه بۆ پشته‌قانی په‌ناپه‌رین کورد، بۆ پتر لدور کارو چالاکیین قی کومه‌لی بنیره: (حسین، 2018: ص 216-250؛ هه‌ژاری، 2016: 234).

(6) ئەف په‌رله‌مانتاره خه‌لکی سکوتله‌ندا بوو و په‌یقداری حزبا لیبرال بوو دکومیتا کاروبارین ده‌رفه یا په‌رله‌مانی بریتانیا، لده‌می سه‌ره‌لدا نا کیشا شه‌پولا ئیکئ یا په‌ناپه‌رین کورد ل زستانا 1974 وی ده‌می ئی یاداشته‌کا فه‌رمی ده‌ته حکومه‌تا بریتانیا و رۆژناما (The Times) ئی کویبه‌کا وی یاداشتی به‌لاف دکه‌ت، چونکه په‌رله‌مانته‌ری ناھیری ئاماژه ب دوو راپورتین وی رۆژنامی کربوو کو ل هه‌یقا (10 و 11) لسه‌ر ره‌وشا کوردان هاتبوونه به‌لاقکرن. بکورتی جونسون دبیژیت حکومه‌تا عیراقی ب چه‌کین گران یین سوقیه‌تی ل عه‌رد و ئەسمانا هه‌په‌رکه‌کا به‌رفه‌هه یا کریه‌ سه‌ر کوردان و هه‌ماره‌کا زۆر ژ سفیلان یین دبنه‌ قوربانی، وان نه‌ تیرا هندێ دکتور و تیمین نۆژداری هه‌نه قی خه‌لکی چاره‌سه‌ر بکه‌ن نه‌ژی ده‌رمان و پیته‌یین ته‌ندروستی، هه‌تا نوکه هه‌یچ ریکخراوه‌کا ناهه‌وله‌تی ئی له‌ه‌وارا وان نه‌چوو، ئەف خه‌لکه ده‌قی زستان دئ ژیرسادا مرن یان هه‌په‌نه ژناھرن، ژبه‌ره‌ندئ داخازئ ژحکومه‌تا بریتانیا دکه‌م دویف ریکه‌فتنا ئینتدایا 1925 یا کومه‌لا گه‌لان به‌رپرسیایه‌تی خویا سیاسی و مرۆفی به‌رامبه‌ری وان بجه‌ بیینی و مایته‌کرنی تیدا بکه‌ت. بنیره: (NBR ½ FCO 8/2309, The Times: date of issue not known).

(7) سه‌ده‌دین ناغاخان (1933-2003)، کورئ سولتان محمه‌د شاه ئیمامی حه‌فتی یی شیعین ئیسماعیلی یین پاکستانی و سه‌روکی کومه‌لا گه‌لان دناقه‌را (1937-1938) بوو دایکا وی فه‌ره‌نسی بوو، سه‌ده‌دین ل پاریس هاتیه سه‌ر دونیایی و خواندنا خو ل سوپه‌را و ئەمریکا بدوماهی ئینایه، ل 1966 هه‌تا 1977 ژلاین (UN) وه‌کو سه‌روکی (UNHCR) ده‌په‌ته ده‌ست نیشانکرن (www.unhcr.org, access, 28, (January 2023).

(8) هه‌روه‌سا دوو کونفرانسین دی ل حزه‌یران و ئەیلولا 1975 تاییه‌ت ب پرسا په‌ناپه‌رین کورده‌ گه‌یرابوو، تیدا داخاز کربوو ب رژی کار لسه‌ر پرسا په‌ناپه‌رین کورد بکه‌ن تاییه‌ت دویفچوونا بابه‌تی هه‌گه‌راندنا وان بۆ عیراقی، بۆ پتر بنیره: (IRN. KURDS, SCBOAR, 7 January 1976, Document No: 260).

(9) ئیک ژوان پی‌رابوونان پولیس چوو بوونه مالین وان که‌سان و لیکولین دگه‌ل کربوو کا بووچی خو وه‌کو سپونسه‌ر ناڤ نفیس

- From J. Ali, on behalf of The Kurdistan Democratic Party (KDP), Foreign Representation, London, to Dr. Garret FitzGerald, Foreign Minister, Dublin, Document No: (270), 27 November 1975.
- From Donal Klarke, Deputy Permanent Representative of Ireland, UNHCR, Geneva, to Mr. Homann Herimberg, Personal, Document No: (270a), 21 January 1976.
- From Homann Herimberg, Deputy Director of Assistance, to Mr. L. Goodyear and Mr. K. Lyonette, Iraqi Kurds at present in Iran, Document No: (279), 2 February 1976.
- From Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to The High Commissioner, Report No.11 on Mission to Tehran- Kurds, Document No: (281), 3 February 1976.
- From Leslei A. Goodyear, UNHCR Tehran to the High Commissioner, Movement of Kurds to Austria, Document No: (282), 3 February 1976.
- From K. Lyonette, to The High Commissioner, Geneva, Situation of Kurds in Iran, Document No: (453c), 11 June 1976.
- ب- به لگه نامین حکومتا به ریتانیا.**
- NBR ½ FCO 8/2308, Kurds in Iraq, From Kenneth A. Lee, Centre for Human Rights and Responsibilities, to David Ennals Secretary of State, Document No: (not known), 19 November 1974.
- NBR ½ FCO 8/2309, From T J Clark, MED, to Mr. Weir and Mr. Coles, House of Commons, Kurdish Refugees, Document No: (137), 19 December 1974.
- NBR, 1/2, FCO, 8/2309, from J. A. M. Graham, Embassy Baghdad, to Foreign Affairs, MED, Kurds in Iraq, Document No: (139), 20 December 1974.
- FO 1/2, FCO 8/2535, MED, from Ian Sproat, House of Commons, to David Ennals, Secretary of State in the British Foreign Office, Document No. (34), 17 January 1975.
- FO, 1/2, FCO, 8/2536, from J. A. M. Graham, Embassy Baghdad, to A. T. M. Lucas, Foreign Affairs, MED, Confidential, Document No: (85), 15 May 1975.
- FO 1/2, FCO 8/2535, from I. T. M. Lucas, MED, to J. A. M. Graham, Embassy Baghdad, Confidential, Document No: (92), 14 March 1975.
- NBR ½ FCO 8/2536, Kurds in Iraq, From A. J. Brimelow, to Herrn M Kop, British Embassy Bonn, Document No: (214), 16 May 1975.
- NBR ½ FCO 8/2309, Kurds in Iraq, Note for the file, G S Burton, MED, Document No: (not known), 12 December 1974.
- NBP 245/2 FCO 8/3394, Kurds in Iraq, from the Minister of State to I. Crist MP, House of Commons, Document No: (115), 7 April 1975.
- From K. Lyonette to The High Commissioner, The High Commissioner's letter to governments concerning Kurds in Iran, confidential, Document No: (177), 5 September 1975.
- From K. Lyonette to The High Commissioner, High Commissioner's appeal for resettlement of Kurds in Iran, confidential, Document No: (171), 2 September 1975.
- From K. Lyonette to The High Commissioner, Resettlement of Kurdish displaced persons, confidential, Document No: (196), 3 October 1975.
- From Leslei A. Goodyear to the High Commissioner, Report No:3 Mission to Tehran- Kurds, Document No: (220), 29 October 1975.
- From K. Lyonette, to The High Commissioner, Dutch Initiative Group for Kurdistan, Document No: (229), 10 November 1975.
- SCBOAR. MEC, From MM. Arnaout to K. Lyonette, Standing Conference of British Organizations for Aid to Refugees: Consideration of the Kurdish problem, Document No: (260), 7 January 1976.
- From Leslei A. Goodyear, UNHCR, Tehran, to The High Commissioner, Geneva, Report No.5 on Mission to Tehran- Kurds, Document No: (233), 11 November 1975.
- From Charlec. H. Mace, Deputy High Commissioner, to His Excellency Mr. Radulf Martins Ambassador and Permanent Representative of Asturias, Geneva, Document No: (210), 22 October 1975.
- From K. Lyonette to the High Commissioner, Proposed Resettlement in Third Countries of Iraqi Kurds at present in Iran, Document No: (259), 7 January 1976.
- From Roger Booth, Resident Representative of UNDP in Iran to Mr. Homann Herimberg, Deputy Director UNHCR, Geneva, Confidential, Document No: (269), 20 January 1976.
- From Karl Moersch, Minister of State in The Foreign Office, Bonn, to His Excellency Prince Sadruddin Aga Khan, High Commissioner of UNHCR, Geneva, Document No: (269A), 20 January 1976.
- From H. E. Kastoft Ambassador and Permanent Representative of Denmark, to The United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, Document No: (A248), 3 December 1975.
- From Stanley Wright, UNHCR Representative in Belgium, to The High Commissioner, Kurd Students, Document No: (252), 15 December 1975.
- From J. Ali, The Kurdistan Democratic Party (KDP), Foreign Representation, London, to H. E. Foreign Minister, Department of Foreign Affairs, Dublin, Document No: (270), 11 April 1975.

Memorandum From Secretary of State Kissinger to President Ford, Washington, 6 September 1974.

Paper Prepared in the Office of Current Intelligence, Central Intelligence Agency, THE IMPLICATIONS OF THE IRAN-IRAQ AGREEMENT, Washington, Document No: (286), May 1, 1975.

Memorandum From Director of Central Intelligence, Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs, Kissinger, Text of General Mulla Mustafa Barzanis Letter to Secretary Kissinger, Document No: (264), 2 November 1974.

دوو: نامیلکه.

The Information Department of the Kurdistan Democratic Party, On The Kurdish Question at the United Nations, Know the Kurds, Series No: 2, June 1974.

سی: په رتوک.

ا- په رتوکین کوردی و وه رگیبایی.

ههژاری، شهریف (2016). جولانه وهی نه ته وهی کورد له باشوری کوردستان (1977-1961) له به لگه نامه نه پنییه کانی وه زاره تی دهره وهی به ریتانیا دا، و: پاسار شیرکو، سلیمانی.

مهلا قادر، محهمه (2016). سالیك له شیخ وه سان و یاداشته کانی رۆژانی ئاواره یی له ئیران، ههولیر.

ب- په رتوکین ب زمانی عه ره بی.

محمد حسین، میهفان (2018). موقف بریطانیا من القضية الكردية 1975-1980م، منشورات مرکز زاخو للدراسات الكردية، جامعة زاخو، إقليم كردستان العراق. حیب، شیرکو (2017). الكورد فی وثائق الأرشيف الوطنی البریطانی 1969-1978م، مراجعة وتقديم د. عبدالفتاح البوتانی، مطبوعات الأكاديمية الكوردية بأربیل.

چوار: رۆژنامه و گۆفار.

أ- رۆژنامه قانیا رۆژنآقایی.

Edward Mortimer, International charities ignore the worsening plight of half a million refugees as winter sets in; Rebel Kurds face famine and disease, The Times, 12 November 1974.

SUNDAY TIMES, By Tuesday these Men and their Defeated Nation Must Reach Iran, 30 March 1975.

John Stathatos and others; Kurdish problem and Britain, The Times, Wednesday, 26 Mar 1975.

H. Leslie Kirkley, Relief for the Kurds, The Times, 24 January 1975.

FO 1/2, FCO 8/2535, from I. T. M. Lucas, MED, to Mr. Weir and Coles, House Of Commons, London, Document No: (46), 17 March 1975.

NBR ½ FCO 8/2308, Kurds in Iraq, From A B Fayle, D/ Sales Supply, Loose Minute, Document No: (95), 25 October 1974.

NBR ½ FCO 8/2309, Kurds in Iraq, from Mr. Russell Johnston, Liberal MP for Inverness, Scotland. The Times, (date of issue not Known) .

NBR ½ FCO 8/2308, Kurds in Iraq, From Lieut - General Sir Alexander Drummond to Patrick Wright, The Foreign Office, Kurdish Refugee, Document No: (85), 2 November 1974.

NBR 245/3, The Situation of Kurds in Iraq, from I McCluney, MED, to Mrs. B M Kelly, Ministry of Overseas Development, Document No: (25), 10 June 1976.

NBR 245/3, The Situation of Kurds in Iraq, from C F Hill, Cultural Echange Department, FCO, to Trevor Huddleston, the Bishop of Stepney, Document No: (26), 10 June 1976.

FO 1/2, FCO 8/2537, from, Russell Johnston, House of Commons, to David Ennals, FCO, London, Confidential, Document No: (259), 18 September 1975.

NBR ½ FCO 8/2536, Kurds in Iraq, from P. J. Westmacott, British Embassy, Tehran to J. H. Mallett, Migration and Visa Dept, Kurdish Refugees, Document No: (232), 26 June 1975.

FO 1/2, FCO 8/2537, from I. T. M. Lucas, to I. Duff, Special Secretary of UNHCR, Confidential, Document No: (78), October, 1975.

NBR ½ FCO 8/2309, Kurds in Iraq, from Iain Macdonald, War on Want, to Mr. T. Dalyell, MP, House of Commons, Document No: (not Known), 13 December 1974 .

NBR348/3, FCO 8/3028, Visas for Kurds Visiting UK, From P J Westmacott, Tehran Embassy, to I .McCluney, MED, Omar Baiz Dizayee and Ayoub Babo Barzani, Document No: (44), 17 March 1977.

NBP 245/1, FCO 8/3000, Kurds in Iran, from I. McCluney to Mr. James, Kurds, Confidential, Document No: (3), 25 May 1977.

ج. به لگه نامین حکومتا شاهنشاهی یا ئیرانی.

مرکز اسناد و کتابخانای ملی ایران (م. ا. ک. م)، آمار پناهندگان در اردوگاهها و شهرکها، 1354\6\14، شماره سند 264-023965-0088

د- به لگه نامین حکومتا نه مریکا.

Foreign Relations of the United States, 1969-1976 FRUS, Vol. XXVII, Iran-Iraq, 1973-1976.

Memorandum From Director of Central Intelligence, Colby to the Presidents Assistant for National Security Affairs, Kissinger, Text of General Mulla Mustafa Barzanis Letter to Secretary Kissinger, Document No: (264), 2 November 1974.

زاید ، محمود محمد محمود (2023). موقف بریطانیا من اتفاقیه الجزائر 1975، مجلة جامعة الازهر، كلية اللغة العربية، العدد (36)، ص 2262-2330.

پینچ: ئینته‌رنیټ.
-https://www.unhcr.org ,(access, 28 January 2023).

أ- روژنامین عه‌ره‌بی.

جریده الدستور، 7\8\2012.

ج- گوٲار.

علی مراد، خلیل و محمد حسین، میه‌فان (2017). موقف بریطانیا من القضية الكوردية فی العراق (1961-1975م)، مجلة جامعة زاخو، ب- العلوم الإنسانية، المجلد (4)، العدد (3).

THE EUROPEAN COUNTRIES POSITION TOWARD KURDISH REFUGEES IN IRAN 1974-1977

FATTAH M. MAHMOOD* and FARHAD M. AHMED**

*Tourism Foundations Administration, Technical College of Shaqlawa, Erbil Polytechnic University, Kurdistan Region-Iraq

**Dept. of History, College of Humanity, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The case of Kurdish refugees was the most widespread topics during the last years and beyond of the Kurdish September Revolution (Eylul). This issue occurred when the Iraqi Government from its side issued the Autonomy Pact for Kurdistan in March 1974 and the Kurdistan Democratic Party had refused that decision, this lead to re-escalation war for another year between the two sides. As a result (200000) Kurds took refuge in Iran, where some of them via UNHCR applied for refugee status in the European and other Western countries. This research studies these countries position toward the Kurdish revolution and the refugees in Iran.

KEY WORDS: Kurds, Revolution, Refugees, UNHCR ,European countries

موقف الدول الأوربية من اللاجئين الكورد في ايران 1974-1977

الخلاصة

تعد قضية اللاجئين الكورد، التي التي برزت في منتصف السبعينات بعد تدهور علاقات الكورد مع حكومة بغداد وإعلان اتفاق الجزائر عام 1975، من أبرز القضايا على مستوى القضية الكوردية، التي شهدتها الاوساط السياسية والاعلامية الاقليمية والدولية ايضاً. تصاعدت هذه القضية بعد اعلان الحكومة العراقية لقانون الحكم الذاتي من طرف واحد ومن دون ان توافق عليها القيادة الكوردية، هذا ما ادى الى اندلاع القتال بين الجيش العراقي والبيشمركة الكوردية وبالتالي شهدت عملية نزوح واسعة للكورد من مناطقهم، حيث توجه حوالي (200) الف كوردي إلى إيران واصبحوا لاجئين فيها. وان عدد من هؤلاء اللاجئين قدموا طلبات لجوئهم من خلال منظمة اللاجئين التابعة للامم المتحدة (UNHCR) الى بعض الدول الأوربية. هذا البحث سيسلط الضوء على موقف هؤلاء الدول من الثورة الكوردية واللاجئين الكورد في ايران.

الكلمات الدالة: الكورد، الثورة، UNHCR، دول الأوربية، اللاجئين